

Blixtlåset 1

Hagsätra, Stockholm

Fördjupad kulturmiljöutredning och antikvarisk konsekvensanalys

2025-04-21 - Rev. 2026-05-06

Nyréns Arkitektkontor

PROJEKTINFORMATION

Blixtlåset 1, Hagsätra. Fördjupad kulturmiljöutredning och antikvarisk konsekvensanalys.

2026-04-21 - Rev. 2026-05-06

Uppdragsgivare: Storsala AB,

- Mikael Berg
- Noah Skogward

Nyréns kulturmiljö:

- Nico van Gelderen, landskapsarkitekt med inriktning kulturmiljö (uppdragsansvarig)
- Jeanna Tolsén, byggnadsantikvarie

I samarbete med Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stad, Klara Eklind och Ida Thomasson och Belatchew

Nyréns Arkitektkontor

Fotografier där inget annat anges: Nyréns Arkitektkontor

Foto omslag: ortofoto 1995 (vänster) och ortofoto 2022 (höger). Källa: Kartor och geodata, Stockholms stad.

Läsanvisning

Textcitrat från KMU 2017

Konsekvensbeskrivande text är markerad med röd bakgrund.

Innehåll

1. Inledning	4	7. Beskrivning av planförslaget	26
- Bakgrund och syfte - Metod och upplägg - Avgränsning och underlag - Gällande lagrum - Kulturhistorisk klassificering		- Gestaltningssidé - Föreslagen byggnad - Landskap	
2. Kulturhistoriska förutsättningar - Hagsätras-Rågsveds stadsplanering	6	8. Konsekvensanalys - vystudie	29
- Stadsplanering i Stockholm - Planeringen av Hagsätra - Analys av känslighet och tålighet 2017		- Vystudie (sårbarhet/förslagets påverkan) - Stadsbild, parkstruktur - Typologi och skala	
3. Historik	10	9. Sammanvägd bedömning och rekommendationer	34
- Sekvens av kartor/ortofoto - Bebyggelsens ålder		- Sammenvägd bedömning - Rekommendationer	
4. Nulägesbeskrivning	15	Källor	36
- Landskap, topografi - Yttre miljöns karaktär - Befintlig bebyggelse			
5. Kulturhistoriskt värde	20		
Kulturhistoriska värdebärare			
6. Känslighets- och tålighetsanalys	24		
- Analysmetod - Analys av känslighet - tålighet (fördjupning)			

1. Inledning

Bakgrund och syfte

Stockholm växer i snabb takt med stor bostadsbrist som följd. Under perioden 2010 till 2030 har Stockholm som mål att det ska byggas 140 000 nya bostäder. Det utpekade fokusområdet Hagsätra-Rågsved har ett kollektivtrafikhärläge och en relativt gles bebyggelsestruktur. Inom stadsdelarna bedöms att minst 3000 bostäder och därmed cirka 7500 nya invånare kan tillkomma.

I mars 2017 tog Nyréns arkitektkontor fram en översiktlig kulturmiljöutredning för Hagsätra och Rågsved. Den var en av flera utredningar som staden lät ta fram inför framtagande av en strukturskiss.

Detaljplanearbete för Blixtlåset 1 påbörjades juni 2024. Planen omfattar en fastighet och förslaget utgår från en lamellstruktur som medför ca 85 nya bostäder och en kommersiell lokal.

Syftet med den kulturhistoriska konsekvensanalysen för Blixtlåset är att tydliggöra planförslagens påverkan på de kulturhistoriska värdena. I arbetet, som har bedrivits i samverkan mellan byggnadsantikvarie och landskapsarkitekt, beskrivs förslagens påverkan och anpassning till såväl områdets övergripande stadsbild som parkmiljöer. Arbetet har skett i diskussion och dialog med stadsbyggnadskontoret under det pågående arbetet med att ta fram planförslaget till samråd och har därför fungerat som stöd i den pågående gestaltungsprocessen.

Metod och upplägg

Den kulturhistoriska värderingen är en tillämpning av RAÄ:s analysmetod "Kulturhistorisk värdering av bebyggelse" samt RAÄ:s "Plattform kulturhistorisk värdering och urval". Områdets kulturhistoriska värde identifieras med utgångspunkt från platsbesök, litteraturstudier och befintligt kunskapsunderlag. Arbetet med kulturmiljöanalysen har bedrivits av en byggnadsantikvarie och en landskapsarkitekt med inriktning på kulturmiljö för att ge en bred bild av kulturmiljön och dess historiska och rumsliga kvaliteter. Inventering genomfördes på plats.

Avgränsning och underlag

Planområdet ligger i närheten till Hagsätra centrum, i anslutning till områdets dalstråkspark Hagdalen och lokalgatan Gökholmsbacken.

Underlag som använts är Nyréns kulturmiljöutredning för Hagsätra och Rågsved (2017). Underlag till utredningen är även Stockholms stads *Parkplan för Enskede - Årsta - Vantör. Del 2* (2016). Eftersom kulturmiljöutredningen från 2017 är av översiktlig karaktär, genomförs här en viss grad av fördjupad analys av det specifika planområdet och dess närmaste omgivningar. Den kommer tillsammans med tidigare framtaget underlag att utgöra utgångspunkt för konsekvensbedömning av planförslaget.

Ortofot med stadsdelarna Hagsätra och Rågsved markerade med röd streckad linje. Planområdet Blixtlåset 1 är markerad med gul linje. Underlag: Stockholms stad samt Google Maps

Översigtskarta från startpromemoria för planläggning av Kv Blixtlåset 1. Illustration SBK 2024.

1. Inledning

Gällande lagrum

Plan- och bygglagen

Enligt plan- och bygglagens 2 kap. 6 § så ska ”bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av god helhetsverkan”. Dessutom ska ”ändringar och tillägg i bebyggelsen göras varsam samt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas”.

Varsamhetskravet i plan- och bygglagen, d.v.s. 8 kap. 17 §, gäller vid ändring och flyttning av alla byggnader, oavsett eventuellt utpekande eller skydd i detaljplan.

Ingen detaljplan med skydds- eller varsamhetsbestämmelser finns inom området. Det är byggnadsnämnden som vid bygglov- och planärenden avgör om bebyggelsen kan anses vara särskilt värdefull och därmed omfattas av förvanskningförbudet, 18 kap. 13 §.

Miljöbalken

Rågsveds naturreservat bildades 2018 enligt 7 kap 4§ Miljöbalken i syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara en värdefulla naturmiljö eller tillgodose behov av områden för friluftslivet.

Kulturhistorisk klassificering

Stockholms stadsmuseum har inventerat och klassificerat bebyggelsen i Hagsätra och Rågsved år 2004-2008. Inventeringen och klassificeringen omfattar bebyggelse uppförd före 1990.

Klassificeringen används i det dagliga arbetet inom Stockholms stads olika förvaltningar; i samband med detaljplanering, bygglovsprövning och rivningsansökningar. De olika klasserna kan kopplas till plan- och bygglagens varsamhetsbestämmelser och förbud mot förvanskning vid ändring (PBL kap 8:13, 8:14 och 8:17).

Byggnadsanläggningen på fastigheten Blixtlåset 1 är gulklassad i Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering vilket betyder att den bedöms ha positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

Stockholms stads karta med Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. (Fastighetens avgränsning avviker på kartan från nuvarande gräns)

Källa: Webmap. Stockholms stad.

	BLÅ Fastighet med bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde
	GRÖN Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt
	GUL Fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde
	STRECKAD Fastighet med bebyggelse som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet. värde

2. Kulturhistoriska förutsättningar

Stadsplanering i Stockholm

Strävan efter en sund och säker stad

I takt med industrialiseringen på 1800-talet uppstod en kraftig urbanisering i landets större städer. Eftersom inflyttningen till städerna inte var helt koordinerat med bostadsbyggandet uppstod gång på gång bostadsbrist. Trångboddheten var stor och de hygieniska förhållandena undermåliga. Sjukdomar som kolera och tbc grasserade och barnadödligheten var stor.

Ett av medlen för att uppnå hälsosamma bostäder var byggnadsförordningarna och stadgarna som gradvis infördes under 1870-talet. I Stockholm reglerades byggnadshöjder i förhållande till gatubredder och tomternas exploatering begränsades så att det alltid skulle finnas en innergård där tillräckligt med ljus och luft kom in, även till lägenheter i husens bottenvåningar.

Inne i rutnätsstaden skapades parker på annars svårbebyggda ytor samt trädbevuxna esplanader. I parkerna och längs med esplanaderna skulle invånarna ges möjlighet att promenera i sund luft och solsken. Innergårdarna bidrog dock inte så mycket till den hälsosamma luften och grönskan. Som en reaktion på detta uppstod tanken på storgårdskvarter som kom att förverkligas på 1920-talet, till exempel i Rödabergsområdet i Vasastan.

På storgårdarna fanns mer utrymme för växtlighet och barns lek. Fortfarande innebar dock kvarterstrukturen mörka bostäder i vissa lägen. På 1930-talet slog därför idéerna om *hus i park* igenom. Genom att bygga fristående lameller med genomgående lägenheter gavs likvärdig tillgång till ljus och luft. Hammarbyhöjden är ett exempel på en stadsdel där dessa idéer fullt ut genomfördes. De fristående lamellhusen är oregelbundet placerade så att de följer topogra-

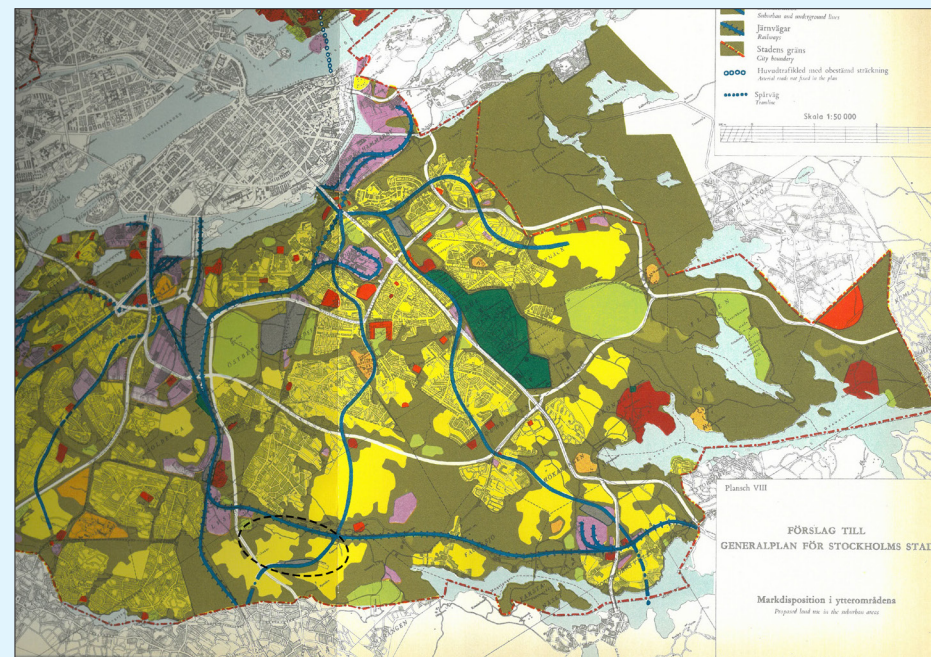
finns höjdkurvor och mellan husen finns sparsad naturmark. Lamellhusstaden led dock brist på samlande funktioner och platser.

Grannskapsenheter och satellitstäder

Under andra världskriget utarbetades de första så kallade grannskapsenheter i Stockholm med inspiration från sekelskiftets tankar om trädgårdsstäder i England, utvecklade under 1920-talet i USA. Planerna för trädgårdsstaden Radburn utanför New York från 1929 fick stor spridning i Europa och accepterades som en ny grundprincip för planeringen av nya bostadsområden. I England ingick grannskapstanken i de stora utbyggnadsplanerna för London som utarbetades i början av 1940-talet och resulterade i "The Greater London Plan" 1944. Grannskapsplaneringen i England följdes noggrant från Sverige och manifesterades i Sven Markelius program för generalplan "Det framtida Stockholm" år 1946. Tankarna i detta program låg till grund för Stockholms generalplan från 1952 och i förlängningen för Stockholms tunnelbaneförorter i söder- och västerort.

Tunnelbanan

Grannskapsenheten var en del av en decentraliserad stad med naturnära och sunda förorter med väl utvecklade förbindelser med stadens centrum. En förutsättning för dessa var beslutet om ett storskaligt tunnelbanenät i Stockholm som togs 1941. Trots att Stockholms befolkning endast uppgick till 600 000 personer och en tunnelbanesatsning enligt samtida beräkningar inte lönade sig för en befolkning under en miljon, vågade man ta beslutet då prognoserna visade

Stockholms generalplan 1952 (något beskuren). Dagens Hagsätra och Rågsved är markerade med svart streckad oval. På kartan syns funktionssepareringen i bostadsområden och industriområden med mellanliggande grönstråk, ofta innehållande trafikleder.

på en kraftigt ökad befolkningstillväxt och en utökning av bilismen. Den decentraliserade staden uppkom i krigens skugga och skulle också minska den ekonomiska och mänskliga förlusten vid eventuella framtida terrorbombningar.

Hus i park

Från och med slutet av 1940-talet växte nya förorter upp i de lantliga omgivningarna väster och söder om staden till övervägande del utformade efter idéerna i *Det framtida Stockholm*. I mitten av varje stadsdel skulle det finnas ett centrum

med nödvändig kommersiell och kollektiv service. Bostadshusen skulle vara av olika storlek och karaktär för att ge en variationsrik stadsbild och erbjuda moderna bostäder. Byggnaderna skulle uppföras som hus i park, med bevarad naturmark och med sjunkande exploateringstal från centrum och utåt. Alla bostäder skulle ligga på gångavstånd från tunnelbanan och genom trafikseparering skulle bilar kunna föras fram i området utan att störa gångtrafiken. En grannskapsenhet skulle bestå av ett väl definierat område om 10 000 – 15 000 invånare som genom sin storlek och struktur skulle skapa överblick,

2. Kulturhistoriska förutsättningar

hemkänsla och samhörighet. I dessa grannskap skulle även demokratiskt sinnade människor fostras, i förlängningen människor som inte skulle låta sig förledas av någon krigshetsande demagog.

Områdenas avgränsning utgjordes ofta av trafikleder eller en krans av naturmark. Grannskapsenheten planerades med hänsyn till terrängen, vegetationen och utsikten. Ofta sparades äldre gårdsmiljöer, vars byggnader kom att användas för olika kommunala verksamheter och tillhörande park- eller hagmark utnyttjas som allmänt tillgänglig rekreationsyta. Årsta är ett exempel på en tidig grannskapsenhet.

Trafikseparering

Den växande bilismen blev med tiden ett stort säkerhetsproblem, särskilt för barnen. Samtidigt sågs bilen som en oundviklig del av välfärds-samhället. Staden upplevdes på ett nytt sätt från bilen i hög fart och efter andra världskriget var även vyn från förarsätet en parameter vid planeringen av staden, till exempel vid användningen av skulpturala effekter i stadslandskapet. Den ökade trafiken gjorde också att trafiksepareringen utvecklades. Barnen skulle kunna röra sig säkert mellan bostad, skola och centrum. Redan i tidiga tunnelbaneförorter som Kärrtorp och Bandhagen finns utvecklade gångstråk som aldrig eller sällan korsas någon gata.

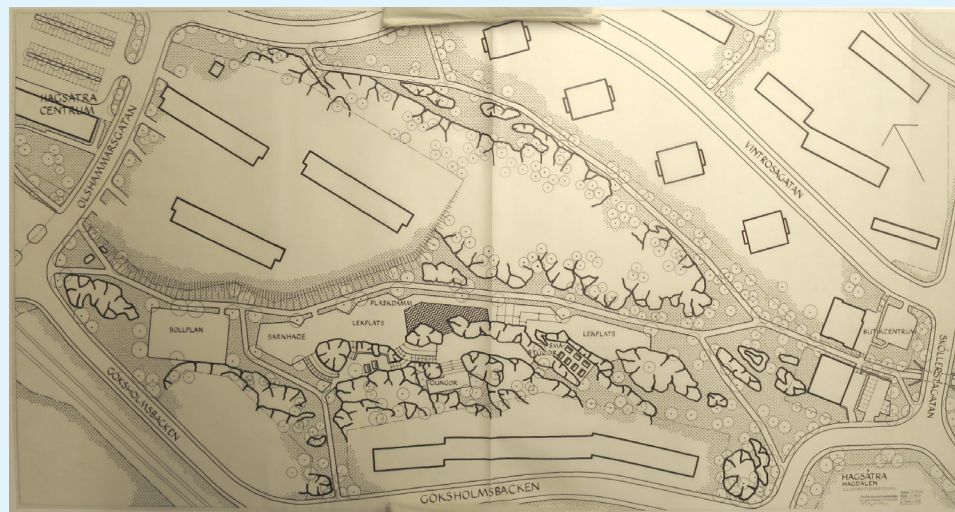
Landsbygd med torp

Marken där stadsdelarna Hagsätra och Rågsved ligger, utgjorde sedan 1600-talet Älvsjö säteris utmarker. Den enda bebyggelsen bestod av spridda torp som idag endast lever kvar genom att de fått ge namn åt olika gator och områden i stadsdelarna. Endast Snösätra torp ansågs vara värt att bevara för framtiden. Snösätra brandhärjades dock 1970 och revs sedermera.

I stadsdelen Hagsätra fanns torpen Hagsätra och Ormkärr. Hagsätra nämns i början av 1600-talet. Det brukades fram till 1938 och låg ungefär där Glanshammarsgatan övergår i Hagsätravägen och nåddes från stora landsvägen från Stockholm mot Huddinge. Vägsträckningen finns kvar vid naturmarken mot Älvsjöbadet. Torpet revs 1957 men några av uthusens stengrunder, bland annat en smedja, finns kvar i skogsområdet norr om vägen.

Ovan: flygfoto över Hagsätra och Rågsved 1975. Källa: Vardag i Vantör

Nedan: parktriting som visar gångstråk och den välutrustade dalstråksparken Hagdalen. Lägg märke till hur topografin tagits omhand. Källa: Trafikkontoret, SSA

2. Kulturhistoriska förutsättningar

Planeringen av Hagsätra

Rågsved går sömlöst över i Hagsätra. De flesta stadsplanerna för Hagsätra fastställdes något senare mellan 1957–1959, ännu något senare för området Ormkärr. Vid mitten av 1960-talet var Hagsätra fullt utbyggt. Hagsättras bebyggelse närmast centrum utfördes ännu mer storskaligt än i Rågsved. De många punkthusen kompletteras här med åtta storskaliga skivhus. Samtidigt gjordes mer plats för bilar i form av parkeringsplatser och garage, då parkeringsnormen under denna tid ökade, nästan från år till år. Bebyggelsen har på grund av markförhållandena och ekonomin förlagts längs med höjdryggarna vilket gör att få omslutande gårdsrums finns i området.

Arkitekturen för både lamellhus i tre-fyra våningar och högre punkthus och skivhus är modernistisk med övervägande ljusa enkla putsfasader med stora fönsteröppningar och generöst med balkonger. De kommunala bostadsbolagen stod bakom det mesta av bostadsbebyggelsen i Hagsätra men punkthusen mellan centrum och Hagsätterskolan uppfördes av mindre, privata byggherrar.

På 2000-talet köpte Ikano upp det mesta av allmännyttans bostäder närmast centrum. Bolaget har renoverat sitt bestånd och har även byggt flera nya punkthus i området. De kompletterande punkthusen är väl anpassade till områdets karaktär medan fasadrenoveringarna endast delvis har utförts i samklang med den stilrena modernistiska arkitekturen, bland annat har balkongfronter fått en närmast postmodern detaljering och vid fönsterbyten har ljusinsläppen minskats.

Bebyggelsen

Den största delen av bebyggelsen i Hagsätra har tillkommit under andra halvan av 1950-talet och första halvan av 1960-talet. Den har en utpräglat modernistisk stil med tydliga volymer och flacka tak. Fasaderna är osmyckade, till övervägande del putsade med genomfärgad puts, men även tegel och till viss del skivmaterial förekommer. Alla bostadshus har balkonger med täta balkongfronter, oftast i plåt. Entréerna till bostadshusen var ursprungligen glasade ekpartier men har i många fall bytts ut mot aluminiumpartier. Andra tidstypiska material har ibland gått förlorade vid ovarsamma renoveringar, till exempel tilläggsisoleringar, byten av balkongfronter och fönsterbyten. I det stora hela består dock den modernistiska karaktären.

Bebyggelsen består av ett begränsat antal typer med sinsemellan olika karaktär. De olika karaktärerna förekommer alltid i grupp. Bebyggelsen är uppförd efter principen ”hus i park” med grönytor eller sparad naturmark åtminstone på någon sida av husen.

Punkthus står alltid på höjder, alltid i grupp, alla placerade i samma väderstreck, vilket ger en skulptural effekt högt över trädtopparna. Skivhusen är placerade på liknande sätt men placeringen är mer anpassad till höjdkurvorna.

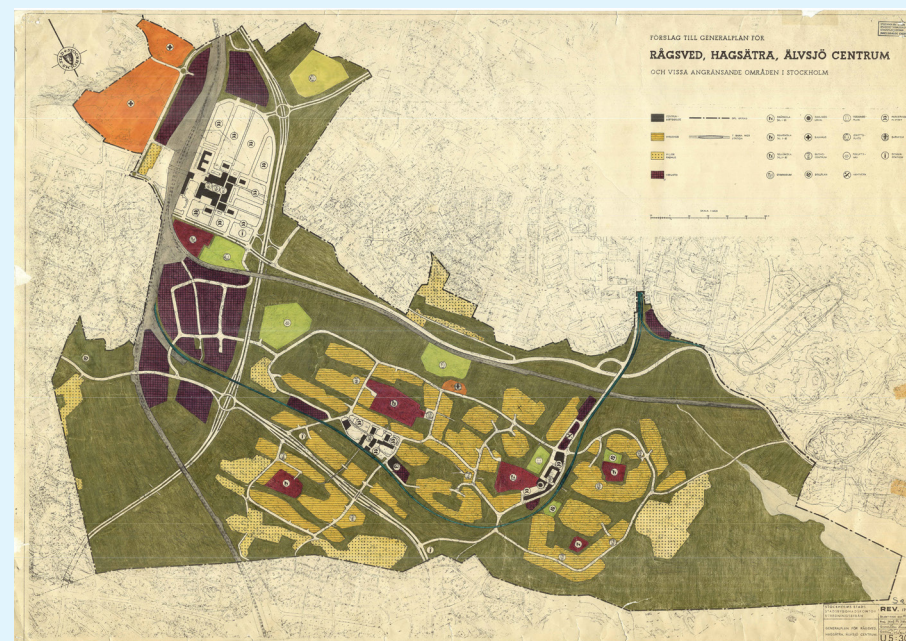
Längre från centrum finns 3-4 våningars lamellhus. Lamellhusen ligger i trädtoppsnivå och placeringen följer topografin. Där topografin tillåter formar bebyggelsen gårdsrums. Hagsätra och Rågsveds centrum har byggnader i en låg skala som skapar intima torg och tydligt kontrasterar

mot omkringliggande höghus. Ute i bostadsområdena finns dessutom enstaka centrumfunktioner.

Stadsdelarnas skolor är till övervägande del uppförda i tegel i ett paviljongsystem med generösa skolgårdar, ofta med direkt tillgång till sparad naturmark. Förskolorna har en enklare karaktär. Det är envåninga byggnader med träfasader. De är ofta uppförda efter stadens typritningar från olika tider. I flera fall har tillfälliga förskolor placerats i gröna stråk eller parker.

Senare tillkomna bostadsenkla har en utformning som speglar sin egen tid. De har ofta en avvikande skala som ligger mellan de ursprungliga lamellhusens och punkthusens. Enstaka tillägg i befintlig bebyggelse har mestadels givits en mer anpassad karaktär.

Generalplanen för Rågsved, Hagsätra och Älvsjö centrum från 1957. Källa: Stadsbyggnads-expeditionen

2. Kulturhistoriska förutsättningar

Analys av känslighet och tålighet 2017

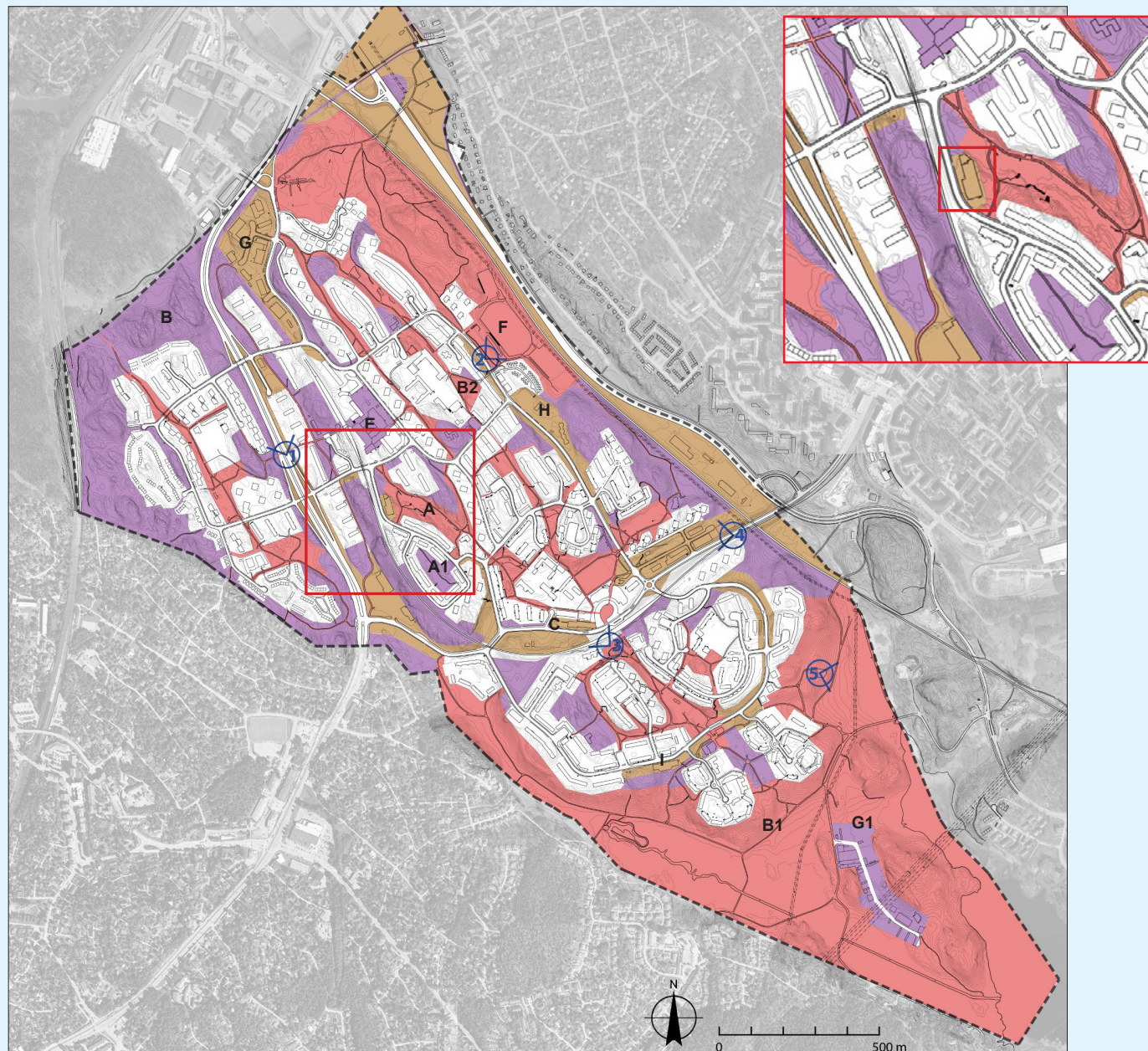
En analyskarta för platsens känslighet och tålighet gjordes (Nyréns arkitektkontor, 2017). Kartan bredvid gjordes som en översiktlig sammanställning av ett omfattande geografiskt område. För mer detaljerad information om metodik, omfattning och övergripande principer hänvisas till denna utredning.

Den förstorda delen av kartan avser aktuellt planområde. En fördjupning av denna del av känslighetsanalysen presenteras i kapitel 6 (sid. 24-25).

Karta - känslighet och tålighet 2017

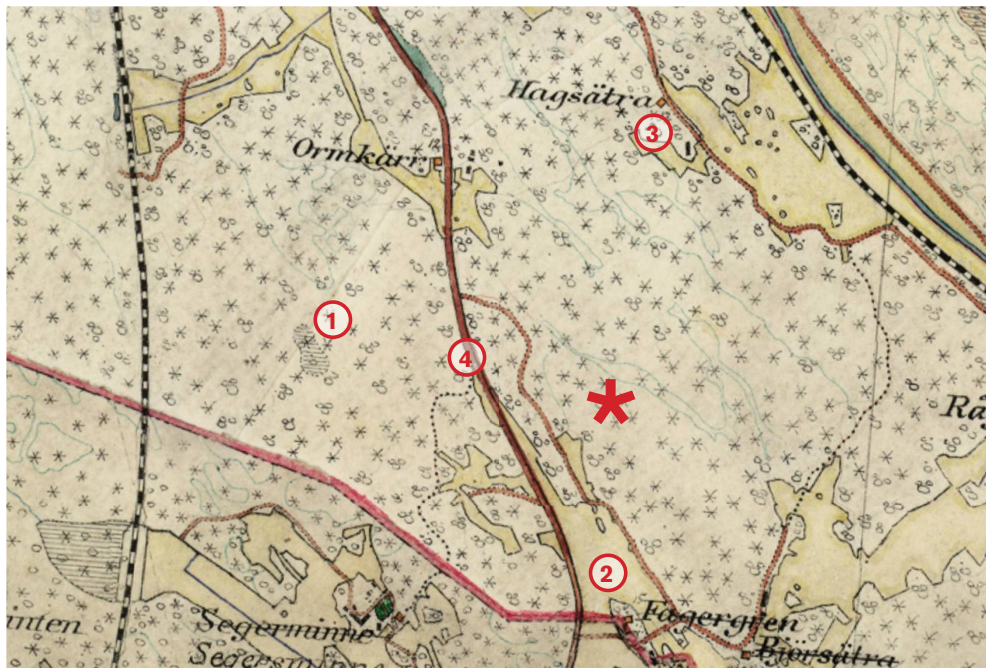
Denna karta är en översiktlig sammanställning. För komplett bedömning hänvisas till beskrivande text. Tillsammans utgör de ett arbetsverktyg i den fortsatta planeringen av området.

- Hög känslighet för ändringar
- Känsligt för ändringar
- Tåligt för ändringar
- Betydelsefull vy, hög känslighet för ändringar

3. Historik

Häradsekonomiska kartan 1901-1906

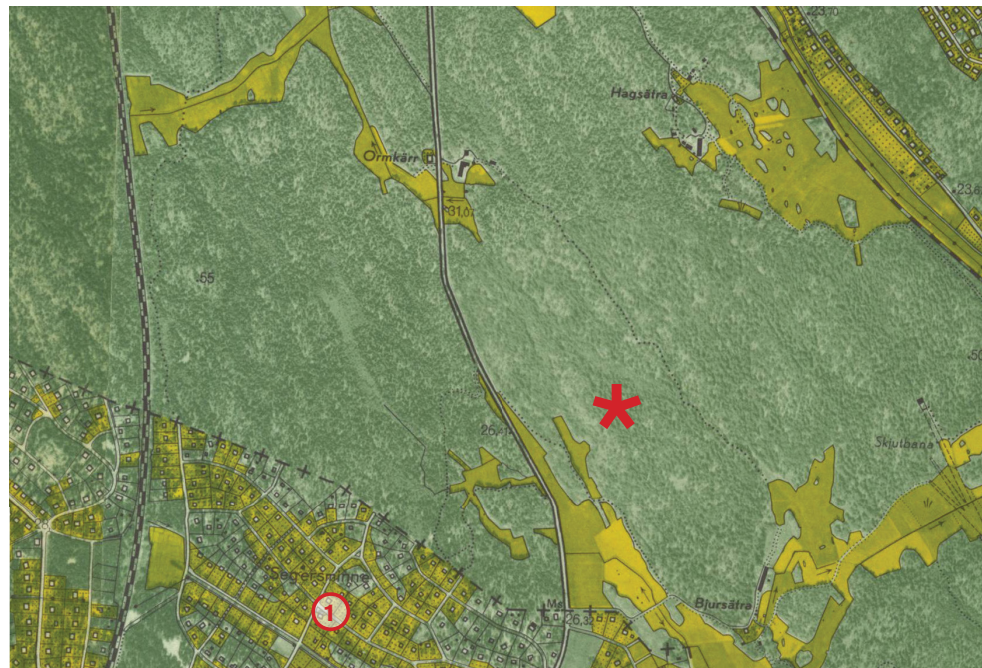
Häradsekonomiska kartan 1901-1905

Större delen av omgivningarna täckt av skogsmark (1) men även en del odlingsmark, främst i södra delarna (2). I norr syns Hagsätra torp, vilket är ursprunget till stadsdelens namn idag (3). Vid tidpunkten är även nuvarande Huddingevägen dragen (4).

Planområdets läge är markerat med en röd asterisk.

Källa: Lantmäteriet

Ekonomiska kartan 1951

Ekonomiska kartan 1951

Samhället Stuvsta vuxit upp i söder (1).

Planområdets läge är markerat med en röd asterisk.

Nästan hela området är fortfarande täckt av skog. Ekonomiska kartans underlag består av ortofoton och dem visar tydligt den nordväst-sydöstliga orienteringen av bergsryggar och dalgångar och därmed landskapets huvudriktning.

Källa: Lantmäteriet

3. Historik

Ortofoto 1960

Ortofoto 1960

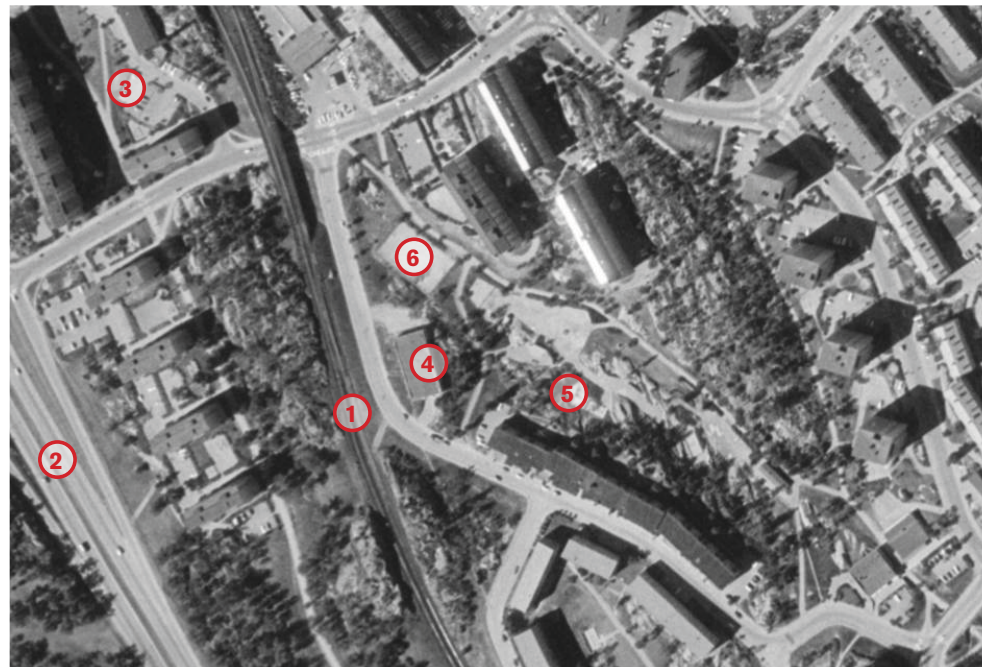
Hagsätra och Rågsved har börjat byggas upp. Ett vägnät växer fram och bebyggelse håller på att uppföras.

Fastigheten Blixtlåset är ännu obebyggd och utgörs av skogsmark (1). Så även angränsande fastighet Billåset i söder (2). Först år 1964 upprättas fastighetsbildningsförrättningar för Blixtlåset.

På flera närliggande fastigheter har byggnader uppförts; såsom skivhusen på fastigheten Fjäderlåset i norr (3) liksom bostadsbebyggelse på Låsfjädern (4) och Ringlåset (5).

Källa: Lantmäteriet.

Ortofoto 1975

Ortofoto 1975

Hagsätra har byggts upp. Järnväg har dragits strax väster om fastigheten Blixtlåset 1 (1), parallellt med Huddingevägen (2). I norr har Hagsätra station och centrum uppförts (3).

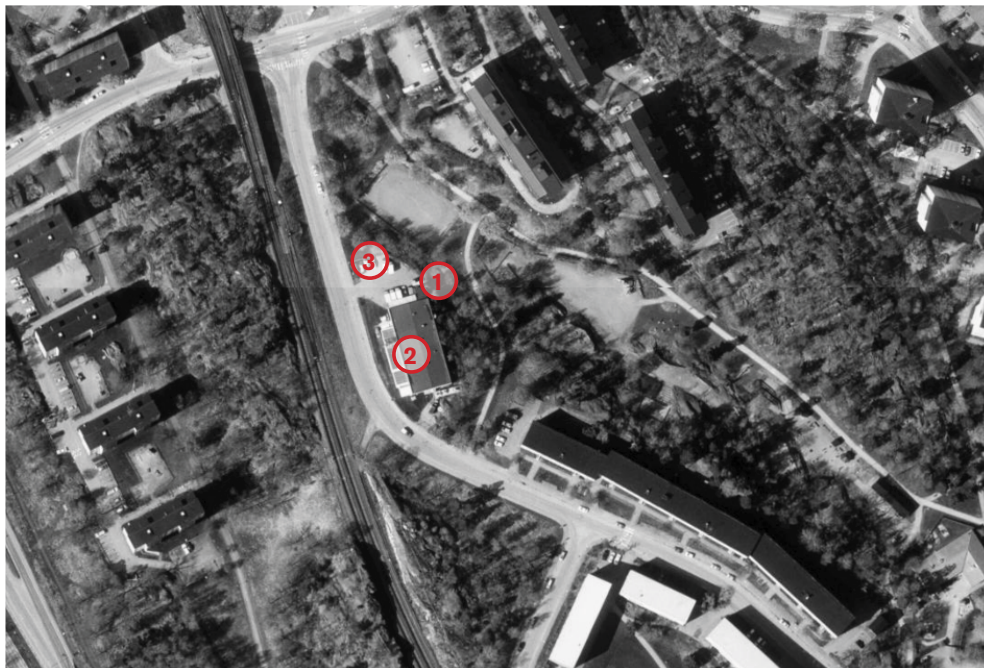
På Blixtlåset har ett bageri uppförts enligt ritningar upprättade år 1967 (4).

Ytor som tidigare utgjorts av skog har förädlats till Hagdalsparken (5). I parken har dragits promenadstråk och anlagts ytor för lek och idrott. (6)

Källa: Lantmäteriet.

3. Historik

Ortofoto 1995

Ortofoto 1995

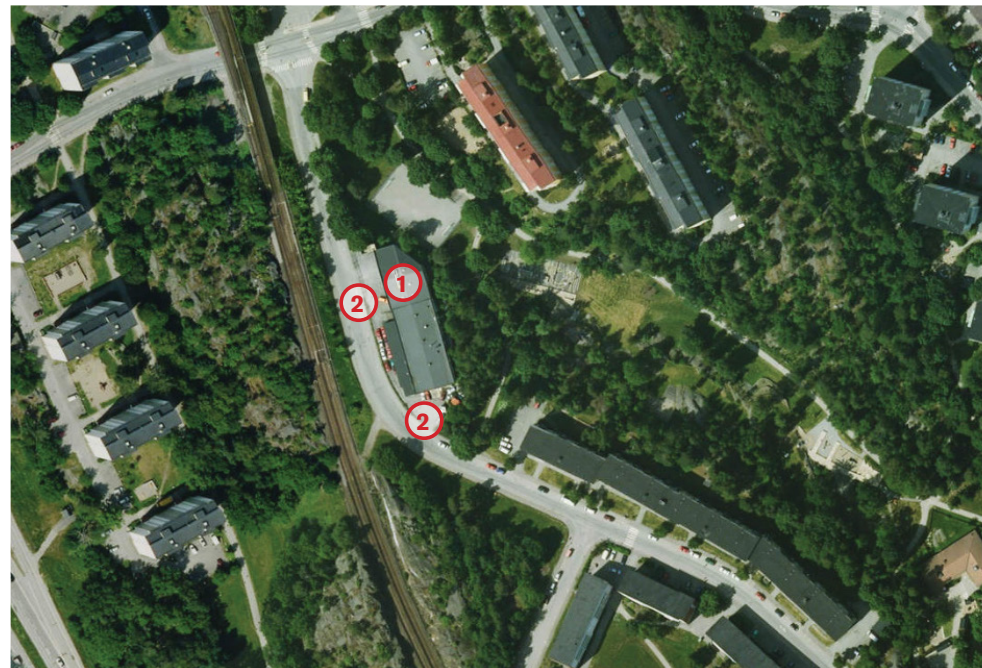
Vid detta årtal har några tillbyggnaden tillförts bageriet. År 1983 uppförs en tillbyggnad och ett skärmtak på norra kortsidan. Det rör sig om en mindre tillbyggnad för kyl- och frysrum vilken är placerad i liv med östra långsidan. (1)

Redan 1994 upprättas dock ritningar för en ny och större tillbyggnad längs norra gaveln, vilken ska komma att uttradera spåren av den första. Vid samma tillfälle görs ritningar för en tillbyggnad längs västra gaveln, vilken redan har uppförts vid tillfället då detta ortofoto tagits. (2)

På norra delen av fastigheten har också en parkeringsyta anlagts (3).

Källa: Kartor och geodata, Stockholms stad.

Ortofoto 2006

Ortofoto 2006

På detta ortofoto syns den tillbyggnad som ritades på 1990-talet, där tidigare var parkering (1). Tillbyggnadens nordöstra hörn är avskuret i en sned vinkel, längs fastighetsgränsen. Parkeringsplatser har förlagts längs med byggnadens fasader i väst och syd. (2)

Källa: Kartor och geodata, Stockholms stad.

3. Historik

Ortofoto 2009

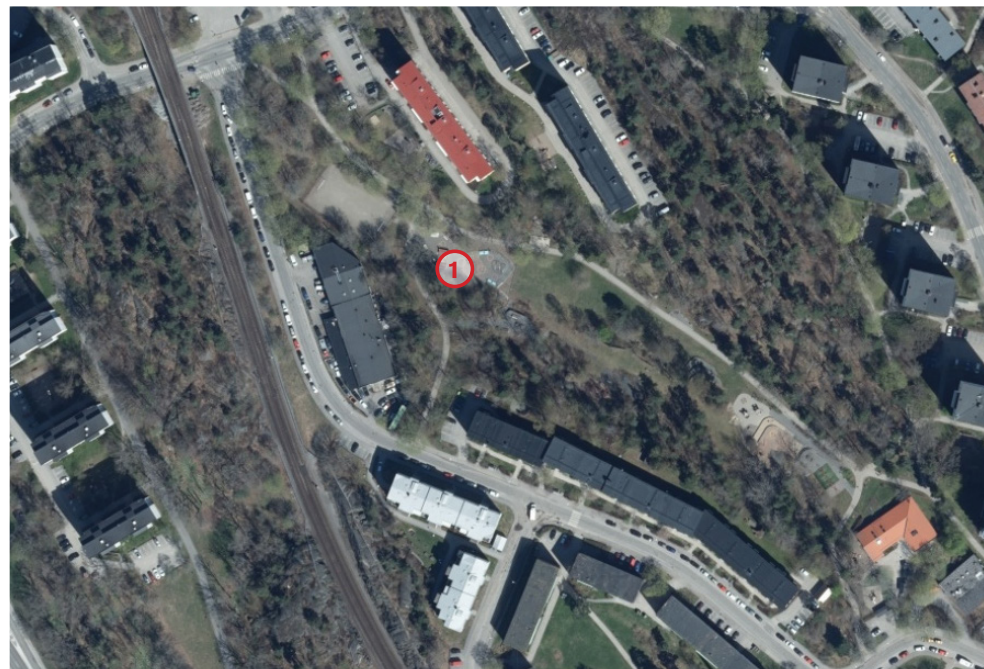

Ortofoto 2009

På intilliggande fastighet Billåset, strax söder om Blixtlåset, har bostäder uppförts efter att ha varit obebyggd. (1)

Källa: Kartor och geodata, Stockholms stad.

Ortofoto 2023

Ortofoto 2023

Sedan år 2009 har inga nämnvärda förändringar skett, varken på Blixtlåset eller i dess direkta närhet. Det f.d bageriet används idag som bilverkstad. Leplatsen öster om Blixtlåset renoverades (1).

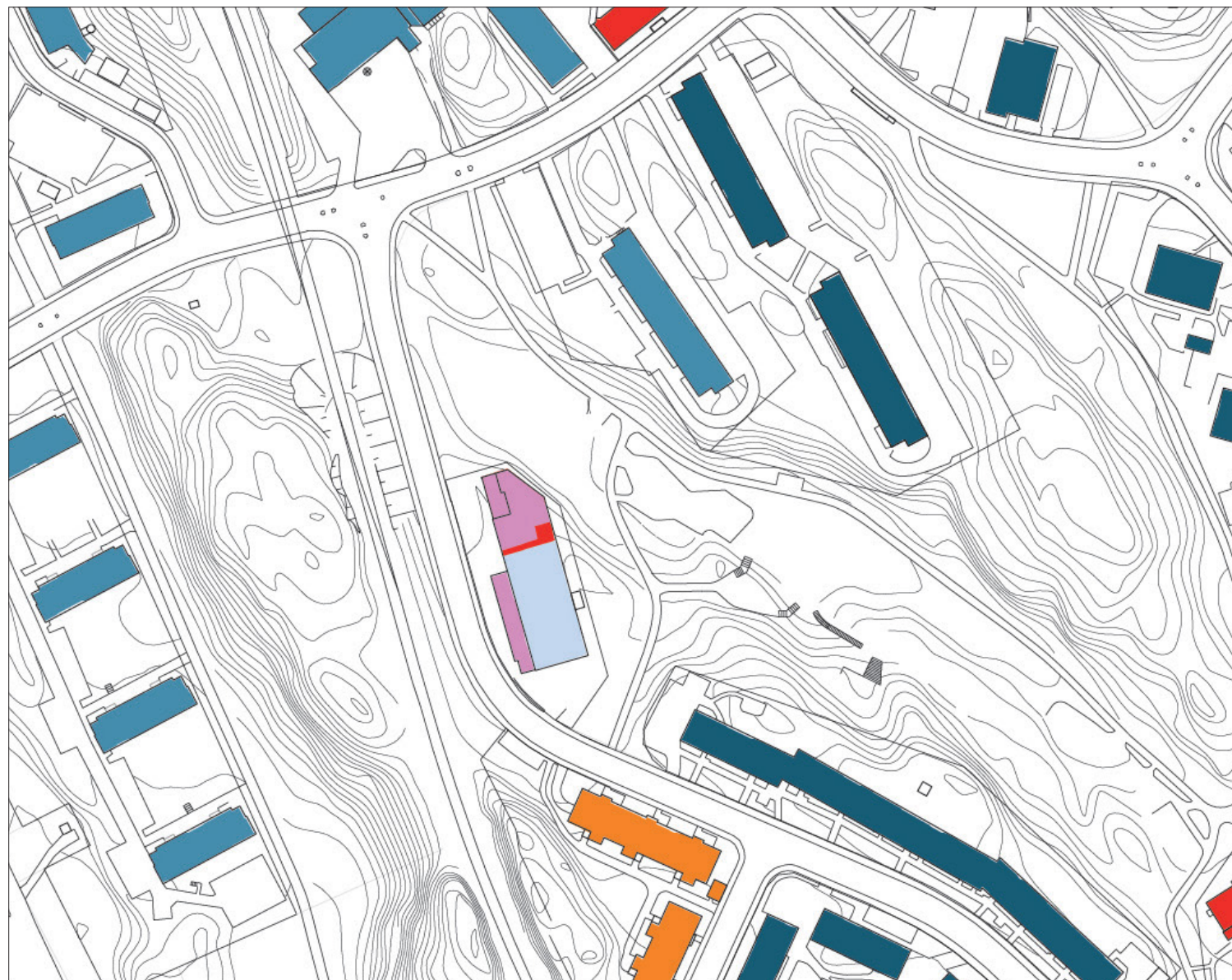
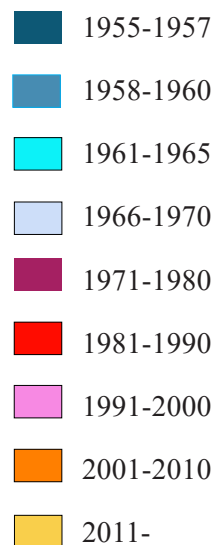
Källa: Kartor och geodata, Stockholms stad.

3. Historik

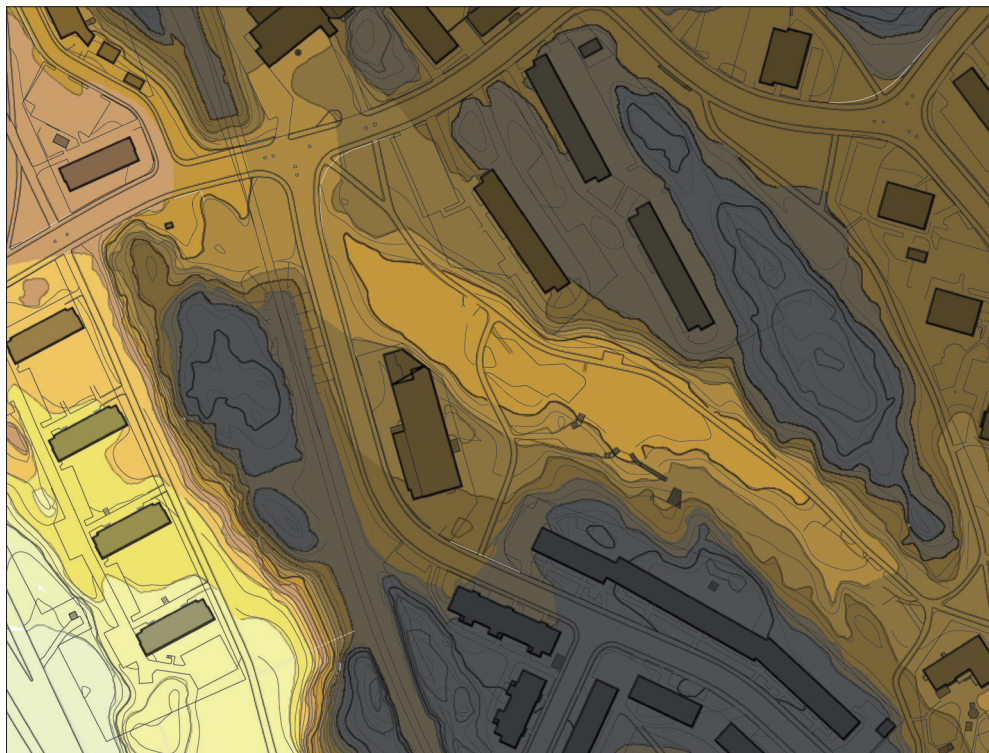
Bebyggelsens ålder

Majoriteten av bebyggelsen i området utgörs av bostadsbebyggelse uppförd under 1950-1960-talet, med undantag för några byggnader uppförda på 1980-talet liksom två bostadshus på närliggande fastighet i söder (Bilåset 1) uppförda på 2000-talet.

Industribyggnaden för bageriverksamhet på fastigheten Blixtlåset 1 uppfördes ursprungligen under 1960-talet. På 1980-talet tillfördes den med en mindre tillbyggnad och en lastkaj med skärmtak på norra gaveln. På 1990-talet tillkom en tillbyggnad med större utbredning på samma gavel. Vid samma tillfälle, i en andra etapp, tillkom en tillbyggnad längs västra långsidan.

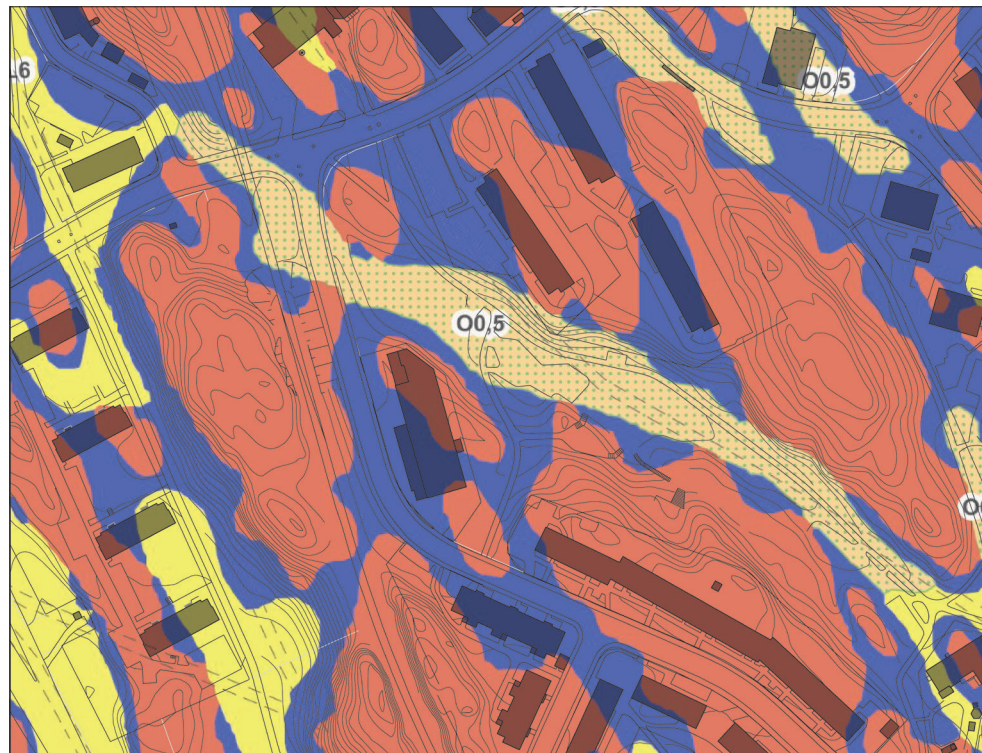
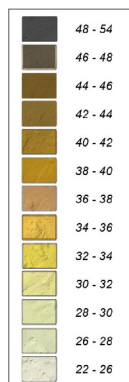
4. Nulägesbeskrivning

Höjdkarta. Planområdet är markerade med svart streckad linje.

Topografi

Blixtlåset 1 är belägen i en topografi där terrängen faller undan från en höjdrygg i söder mot en dalgång i nordöst. Dalstråket Hagdalen sträcker sig i en riktning från nordväst till sydöst.

Jordartskarta (källa: Stockholms Stad, Byggnadsgeologisk karta ca 1980)

Jordarter

Kartan visar att de lägsta partierna utgörs av lera. Hagdalens dalstråk utgörs främst av organisk jord. Höjdpartierna består av en blandning av morän och berg-i-dagen. På kartan syns att befintlig byggnad på Blixtlåset 1 vilar på såväl morän som berg i dagen.

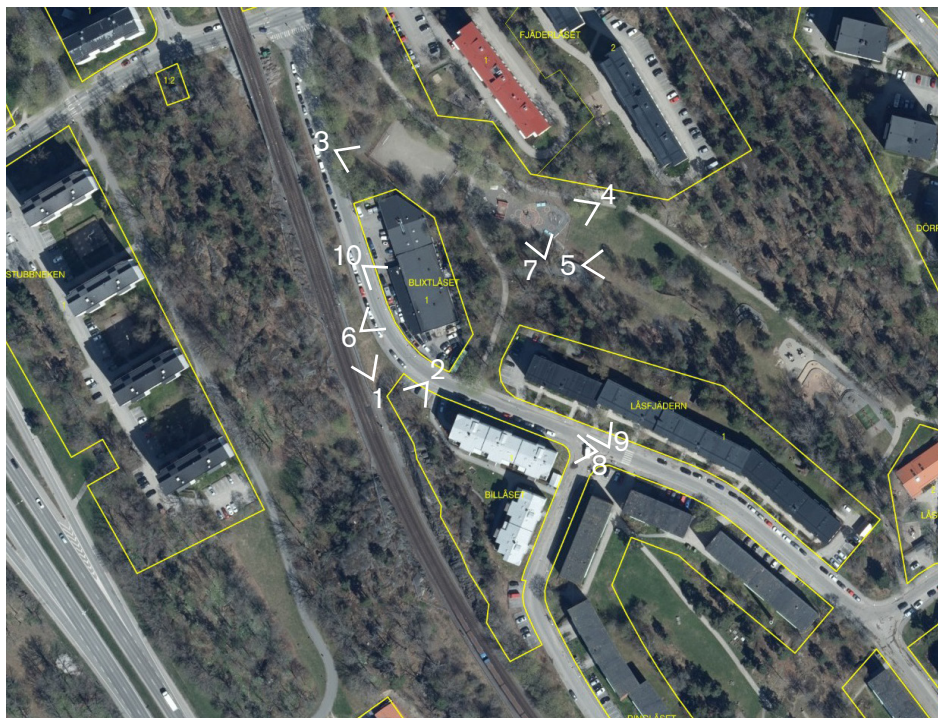
4. Nulägesbeskrivning

Landskapstyp

Planområdet är beläget mellan tunnelbanans spårområde för gröna linjen i väst och Hagdalens stadsdelspark strax intill i öst. En bit norr om planområdet ligger Hagsätra centrum och tunnelbanestationen, i söder finns flerbostadshus längs Gökholmsbacken och Vedvågslingan.

Fastigheten är belägen i Hagdalens dalgång och längs gatan Gökholmsbacken. Fastigheten avskärmas mot parkområdet i öst med en träddridå. Spårområdet, berg-i-dagen och storvuxna träd präglar den yttre miljön i närområdet.

Stadsdelsparken Hagdalen är ett grönt dalstråk som löper från Hagsätra centrum till Rågsveds centrum. Marken har historiskt varit jordbruksmark. På 1950-talet, i samband med att stadsdelen Hagsätra utvecklades, gestaltades dalgångsstråket till den ca 3 hektar stora dalstråksparken, ritat av Erik Glemme. I parken finns bevarade berg-i-dagen, storvuxna träd och öppna ytor som medger långa siktlinjer. 1950-talets gestaltning med stenmurar, terrasseringar och landskapstrappor är välbevarad. Parken rymmer även flera aktivitetsytor som bollplan och lekplatser, tillkomna från sent 1900-tal till 2000-tal.

Fastigheterna Fjäderlåset 1 och 2, Blixtlåset 1, Låsfjädern 1, Billåset 1 och Ringlåset 1.

1. Spårområdet till vänster i bild. Till höger i bild är befintlig byggnad på Blixtlåset 1.

2. Berghäll som genomkorsas av järnvägen, strax sydöst om planområdet.

3. Bollplan i anslutning till fastigheten, anlagd 1970-tal.

4. Promenadstråk och aktivitetsyta i Hagdalen. Bakom träddridån skymtar befintlig byggnad på Blixtlåset 1.

5. Landskapstrappa infälld i terrängen, öppna parkytor och berg-i-dagen.

4. Nulägesbeskrivning

Intilliggande bebyggelse

Blixtläset 1 är en industrifastighet med låg byggnad intill Parken Hagdalen. Med undantag för Hagsätra centrum och tunnelbanestationens sträcka norr om fastigheten så utgörs omgivande bebyggelse uteslutande av bostadsbebyggelse. Merparten av byggnaderna är flerbostadshus från 1960-talet.

I nordöst finns tre bostadslameller från omnämnd tidsperiod på fastigheten Fjäderläset, vilka skjuter in i Hagdalens parkmiljö. Byggnaderna är uppförda på 7 våningar och placerade med gavel mot gata. De gulputsade fasaderna har en repetitiv fönster- och balkongsättning, taket är utformat som ett sadeltak med förskjuten taknock. Byggnaderna har ett framträdande läge i stadsbilden och utgör i dagsläget en fond bakom den låga industribyggnaden på Blixtläset 1.

I sydost finns bostadsbebyggelse på fastigheten Låsfjäders 1 i form av fyra sammanbyggda lameller. Byggnaderna är uppförda i fyra våningar och med flackt tak. Volymerna följer såväl Gökholmsbackens svaga krök som topografins nedtrappning mot väster. Mot gata finns förgårdsmark med träd och planteringar samt stigar av marksten som anpassar sig efter terrängens nivåer. På baksidan avskärmas bostäderna med en trädridå gentemot Hagdalens park. Fasaderna är putsade i ljusa gula nyanser och har en repetitiv fönstersättning.

Fastigheten Billåset 1 bebyggdes med bostäder under tidigt 2000-tal. De uppfördes som två lameller på 5 våningar nära gatusträckningen och endast lite förgårdsmark. Byggnaderna har sadeltak med svagt sluttande takfall och volymerna trappar ner där terrängen viker undan. Fasaderna är vitputsade med varierad fönstersättning och inglasade entrétrapphus.

6. Blixtläset 1 och bostadsbebyggelse på Kv Fjäderläset i fonden.

7. Bostadshus på Kv Fjäderläset från Hagdalsparken.

8. Bostadsbebyggelse längs Gökholmsbacken.
Till vänster: Bostäder från 2000-tal på Kv Billåset 1.
Till höger: Bostäder från 1960-tal på Låsfjäders 1.

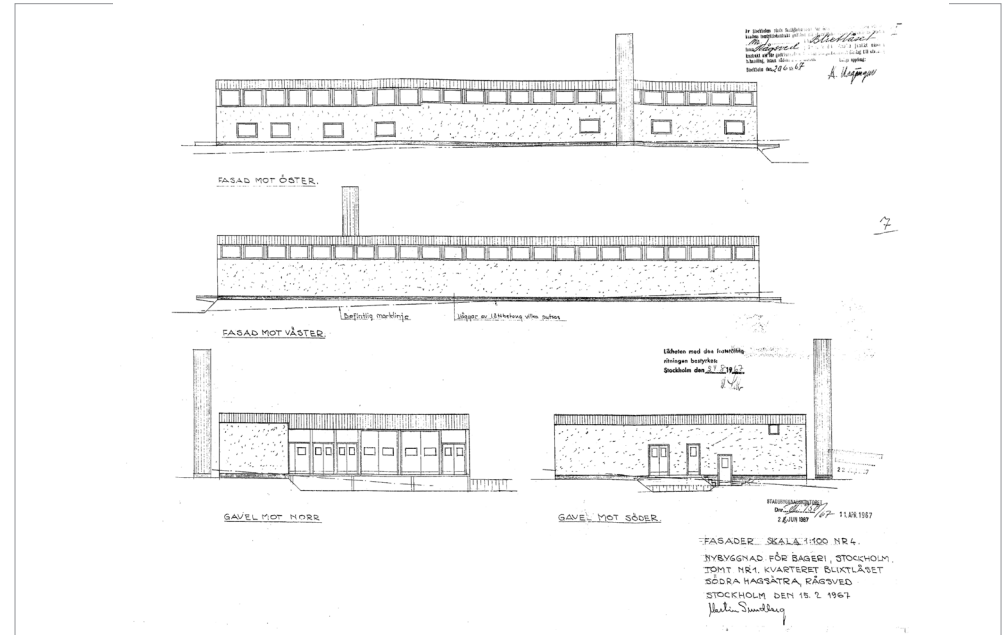

9. Bostadslameller från 1960-tal på Kv Låsfjäders 1.

10. Blixtläset 1 i förgrunden. Bakom kröken syns bostadsbebyggelse på Kv Låsfjäders 1 och Billåset.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2026-05-06, Dnr 2023-12412

GUL Fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde

BRUN Fastighet som bedöms vara tålig för förändringar

Bygghandelen har sedan uppförandetiden genomgått stora om- och tillbyggnationer. Flertalet förändringar har skett sedan inventeringen genomfördes (2006), en inventering som ligger till grund för Stockholms stads gul-klassning av byggnaden på fastigheten.

Byggnadsår: 1967-1975

Byggherre: Georg Z. Ernster

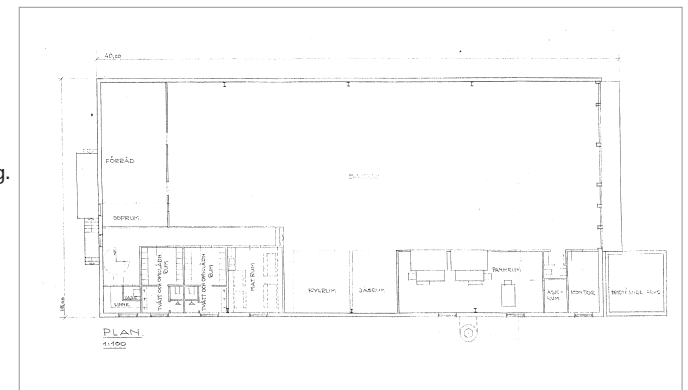
Arkitekt: Martin Sundberg

Byggnaden ritades 1967 som bageri. Den uppfördes på ett plan och utformades som en långsträckt volym. Byggnaden uppfördes med en stomme av lättbetong, fasader putsades vita. Den försågs med ett flackt tak med ett sammanhängande horisontellt plåtband vid takfoten. På långsidorna placerades fönsterband löpandes parallellt med taklinjen. Vid östra långsidan finns en fristående skorsten.

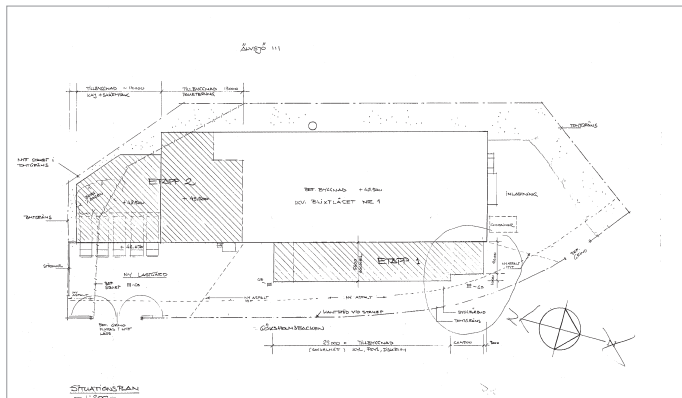
1. Befintlig byggnad på fastigheten Blixtlåset 1.

2. Nybyggnadsritning fasader, 1967. Arkitekt Martin Sundberg. Källa: Plan- och byggtjänst, Stockholms stad.

3. Nybyggnadsritning
planlösning, 1967. Arkitekt
Martin Sundberg.
Källa: Plan- och byggtjänst,
Stockholms stad.

4. Nulägesbeskrivning

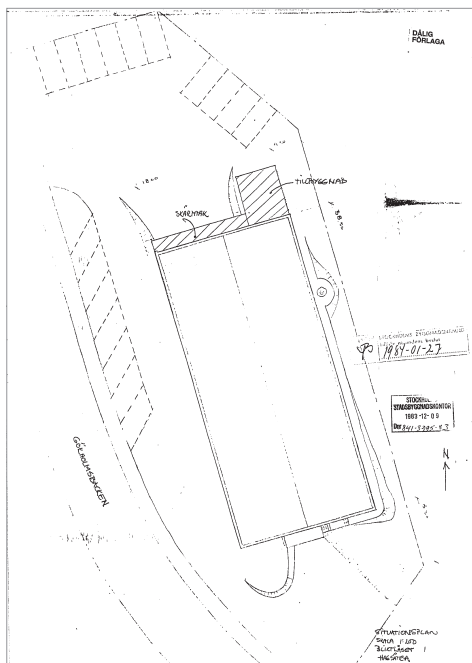
5.

6.

7.

4.

Förändringar

- 1983 – Tillbyggnad och nytt skärmtak ovan lastkaj, norra gaveln.
- 1994 – Tillbyggnad för kyl-, frys- och disktrum längs västra långsidan. Tillbyggnad för paketering samt lastkaj med skärmtak för distributionsbilar, längs norra gaveln. Tillbyggnaderna och delar av befintlig fasad kläddes med trapetskorrugerad plåt och delar av de horisontala fönsterbanden byggdes för.
- 2000-tal – Ändrad funktion till bilverkstad.
- 2010-tal – Flera delar av den vitputsade fasaden har försetts med ljusgrå eller mörkblå plåtbeklädnad. Skorstenen har nedmonterats.

Nuvarande funktion

Byggnaden används sedan tidigt 2000-tal som bilverkstad. Funktionsbytet har medfört ändringar på byggnadens exteriör och fastighetens yttre miljö.

Karaktärisering nuläge

- Enplansbyggnad med flackt tak, sammanhängande horisontellt plåtbånd och fönsterband löpandes parallellt med taklinjen. Sentida plåtbeklädnad av fasaden. Senare förändringsåtgärder har försvagat läsbarheten. Den yttre miljön präglas av hårdgjord mark och stängsel med grindar, men även bevarade berg-i-dagen.

Kulturhistoriskt värde

Byggnaden har sitt största värde i sin ursprungsfunktion som bageri vilket minner om de blandade funktioner som under 1900-talets andra hälft präglade Hagsätra. Den låga byggnadshöjden är karaktäristisk för den verksamhetsbebyggelse som uppfördes utspridd bland bostadsbebyggelsen.

Idag är byggnaden kraftigt förändrad. Redan 1983 gjordes den första av tre tillbyggnader. Sedan byggnadens gul-klassning har fasadändringar och slitage inneburit förändringar som kraftigt försvagat byggnadens kulturhistoriska värde.

8.

4. Tillbyggnad norra gaveln, 1984. Källa: Plan- och byggtjänst, Stockholms stad.

5. Tillbyggnader norra gaveln och västra långsidan, 1994. Källa: Plan- och byggtjänst, Stockholms stad.

6. Byggnaden från söder, 2009. Södra gavelns vitputsade fasad innan plåtbeklädnad. Källa: Google maps, 2009.

7. Byggnaden från Gökholmsbacken.

8. Byggnaden från bollplanen i Hagdalsparken.

5. Kulturhistoriskt värde

Karta kulturhistoriska värdebärare

- Bevarade naturpartier
- Öppen dalstråkspark, inklusive utrustning, 1950-talet
- Dalstråksparkens rumsliga avgränsning
- Solitära tallar
- Solitära övriga träd
- Bostadshus (1950-60-talet)
- Verksamhetsbyggnad (1960-talet, med senare tillbyggnader)
- Landmärke (punkthus) (1950-60-talet)
- Senare tillkommen bebyggelse
- Tunnelbanan (1960-talet)
- Vy-lägen (se vystudier sid. 30-33)
- Plangräns
- Fastighetsgräns

5. Kulturhistoriskt värde

Kulturhistoriska värdebärare

Bevarade naturpartier

Planområdet ligger i nära anslutning till flera bevarade naturpartier, bestående av bland- eller barrskog med bland annat äldre tallar, ekar och berg i dagen. De vittnar om den agrara epoken där skogen var en väsentlig del av jordbrukssystemet.

Öppen dalstråkspark, inklusive dess gestaltning från 1950-talet

Att avstå från att bebygga sprickdalarna innebar att ett nät av gröna stråk kunde smygas fram mellan bergsknallar och ge förortslandskapet dess speciella struktur och utseende.

Dessa parker är långsmala stråk med skogbeklädda sidor och en öppen dalgång med klippta gräsytor. Längs dalgångens norra kant, utmed skogsbrynet, finns en parkväg. Där dalgången är bredare finns gläntor med lekplatser och en mindre idrottsplan. Dalstråksparkerna är ofta del av viktiga ekologiska samband med väl utvecklade skogsbryn (källa: Parkprogram Enske - Årsta - Vantör, del 1, sid 22).

Dalstråksparken är ett klassiskt grepp i Stockholm stadsplanering. Begreppet är knutet till visionen i Generalplanen 1952, styrdokumentet till den modernistiska planeringen av ytterstaden. För Holger Blom och Erik Glemme blev dalstråksparken ett gestaltungsgrepp för planeringen av ytterstaden: att förlägga parkerna som stråk i dalgångarna och på så vis koppla ihop stadsdelarna.

I Stockholms byggnadsordning (2020) benämns dalstråksparken som ”öppna dalstråk”, med följande formuleringar:

- ”De ursprungliga landskapsformerna är ofta avläsbara och områden med vegetation finns kvar i bebyggelsen och i parkerna.” (sid 78).
- ”En grundläggande idé vid ytterstadens planering: sammanhängande grönområden, ofta som öppna dalstråk, för att skapa närhet till natur och rekreation.” (sid. 83).
- ”Vägläddningar smalhusstad: utveckla med utgångspunkt ur dalstråken, det öppna stadsplanemönstret samt gatornas och byggnadernas anpassning till terrängen.” (sid. 151).

Solitära träd

Även de mer parkartade delarna av Hagdalen har naturinslag i form av solitära äldre träd. Framför allt äldre solitära tallar och ekar som finns kvar i de sparade naturpartierna har – utöver ett naturvärde – även ett betydande kulturhistoriskt värde då de ökar förståelsen för

områdets historia. De vittnar om de topografiska förutsättningarna vid anläggandet av stadsdelen i den f.d. utmarksskogen (se t.ex. Westerdahl, 2021).

Bostadshus (1950-60-talet)

Det modernistiska byggnadsidealet är mycket påtagligt. 1930- och 40-talets krav på naturnära och hälsoriktiga bostäder var starkt pådrivande. På 1950-talet blev dessa tankar politiskt förankrade och relativt enkla att förverkliga. Bebyggelsen inom planområdet och i dess omgivning har tydligt anpassats utifrån platsens topografi och dess förutsättningar, vilket skapar en känsla av att bebyggelsen har placerats rakt ner i skogen och på så sätt förvandlat landskapet till parkstad. Byggnadsvolymerorna placerades med sådant avstånd mellan varandra att sol och frisk luft kunde nå in i lägenheterna. Intill bebyggelsen bevarades berghällar och skogspartier. Berghällar och kåddoftande tallskog bar med sig gratisvärden som kunde

utnyttjas i den nya stadstypen.

Bebyggelsen består av ett begränsat antal hustyper med olika karaktär, som konsekvent förekommer i grupper. Punkthus är placerade på höjder och orienterade i samma väderstreck. Skivhusen är placerade på liknande sätt men mer anpassade till terrängens höjdkurvor. Längre från centrum finns tre till fyra våningar höga lamellhus, placerade i nivå med trädtopparna och en anpassning till topografin genom mjuka nedtrappningar där terrängen faller undan och genom förskjutningar som skapar en följsamhet mot vägnätet.

Höga punkthus / landmärken (1950-60-talet)

Höga hus brukar vara placerade på områdets höjdryggar, omgivna av bevarade naturpartier. Deras karaktärsskapande placering där de alltid är del av en bebyggelsegrupp, och där byggnaderna har samma orientering, medför en för Hagsätra-Rågsved karaktäristisk skulptural effekt.

Verksamhetsbyggnader

Hagsätra och Rågsved utgör inte några utpräglade ABC-stadsdelar (arbete - bostad - centrum) som Farsta eller Vällingby. Mindre arbetsplatser finns dock utspridda i de verksamhetsområden som lades ut i de mer trafikstörda lägena, t.ex. längs med tunnelbanan. Fastigheten Blixtlåset 1 är ett uttryck för det, trots att det handlar om ett senare tillskott i stadsplaneringen.

Dalstråksparken Hagdalen, vy mot väster. Stödmurar och trappparti till vänster från 1950-60-talet.

5. Kulturhistoriskt värde

Kulturhistoriskt värde

Analysen utgår från en vedertagen arbetsmodell från Riksantikvarieämbetet. ”Kulturhistorisk värdering av bebyggelse” Begreppet kulturhistoriskt värde delas där upp i kategorierna dokumentvärden och upplevelsevärden. Dokumentvärden avser den information en bebyggelsemiljö kan förmedla, t.ex. från samhällshistorisk och arkitekturhistorisk synpunkt, medan upplevelsevärden avser estetiska, upplevelsemässiga och socialt engagerande egenskaper.

I RAÄ:s ”Plattform kulturhistorisk värdering och urval” definieras begreppet kulturhistoriskt värde som ”de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang - samt därigenom människors livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag”.

Bedömningen av det kulturhistoriska värdet är förankrad i historiken och de kulturhistoriska sammanhang som avgränsas där.

Markhistoriskt värde

- *områdets tidsdjup*

Tre olika kulturlager är läsbara i landskapet. Inom området finns ett förindustriellt lager med agrara spår från 1600-talet och framåt; såväl som ett nutida lager med den modernistiska förortens utbyggnad. I 1950-talets planering togs utgångspunkt i den befintliga miljön och man byggde vidare på strukturer som tillkommit genom äldre markbruk samt topografin. Bebyggelsen förlades huvudsakligen på högre belägen skogsmark och lämnade begränsade ytor med lägre belägen dalgångar, vilka kan ha varit odlingsmark, obebyggd.

Samhällshistoriskt värde

- *modernismens stadsplanering*

Stadsdelarna Hagsätra och Rågsved är mycket typisk, tydlig och välbevarade representanter för stadsplaneringen och utbyggnaden av Stockholm under 1950-talets andra hälft och under 1960-talet, och har därför stora samhällshistoriska värden.

Funktionalismens stadsbyggnadsideal ”hus i park”, vilken hade slagit igenom på 1930-talet, visas i planstrukturen. Idealen är en vidareutveckling av de tidigaste grannskapsenheterna - som skulle erbjuda naturnära och sunda förorter i det kraftigt expanderande Stockholm: tillgång av ljus och luft kring husen, husplacering som följer topografins höjdkurvor och sparad naturmark mellan husen.

Planstrukturen följer i alla delar intentionerna i ”Generalplan för Stockholm” från 1952 som i

sin tur bygger på programskriften ”Framtidens Stockholm” från 1946. Planstrukturen är därmed också en exponent av den Stockholmsspecifika parkplaneringen vilken utvecklades från 1940-talet och som blev en tradition i svensk landskapsarkitektur där naturen togs som utgångspunkt. Denna så kallade ”Stockholmsskolan” präglade stadens lyckade expansion vilket fick uppmärksamhet långt utanför landets gränser.

Hagsätra-Rågsved byggdes som tunnelbanestad/satellitstad efter modernismens rådande ideal som nämnts ovan. Tankesättet blev fullt realiserat och är väl synligt i bebyggelsens varierande storlek och karaktär, hur den placerats ut i terrängen med direkt tillgång till vegetation och naturmark nära inpå. Byggnaderna är uppförda som hus i park,

5. Kulturhistoriskt värde

Arkitekturhistoriskt värde

- en välbevarad och sammanhållen stadsdel

med bevarad naturmark och med sjunkande exploateringstal från centrum och utåt. Det ursprungliga natur- och kulturlandskapet förädlades i enlighet med Stockholmsskolans idéer till ett parknätssystem med användbara offentliga gröna rum. Planeringen karaktäriseras bland annat av bevarade naturpartier och en förädling av den genomgående obebyggda dalgången till stadsdelens dalstråpark.

Stadsstrukturen medger gångavstånd till nödvändigheter som dagliga inköp, tunnelbana och skola. Rekreationsmöjligheterna i naturen och på idrottsplatser är goda. De tydliga trafikhierarkierna i området är typiska för den modernistiska samhällsplaneringen. Bilismen har en framträdande plats i stadsdelarna, men barnens säkerhet tillgodoses genom direkt tillgång till park eller natur vid bostaden samt ett trafikseparerat nät av gångvägar.

Stadsdelarna har arkitekturhistoriska värden och är en pedagogisk redovisning av 1950-60-talets plan-, landskaps- och byggnadsarkitektur.

Därmed är de representativa för det modernistiska sättet att forma och implementera en plan och är ett tydligt exempel på hur man med arkitektoniska grepp ville skapa ett gott boende och forma sunda medborgare. Det anmärkningsvärda med denna stadsdel är att i stort sett all bebyggelse och infrastruktur tillkom under en relativ kort tidsperiod. Det gör att modernismens idéer konsekvent genomsyrar både planstruktur, arkitektur och behandlingen av landskapet vilket skapar en sammanhållen helhet. Stadsdelen är välbevarad trots sentida tillägg.

Miljöskapande värde

- berget som ändlig resurs

Fram till 1800-talets mitt har synligt berg i dagen varit ett vanligt inslag i stadsbilden men idag förekommer det alltmer sällan. En av orsakerna är den ökande förtätningen där tidigare obebyggda ytor exploateras. Ny bebyggelse har ofta en större skala än befintlig bebyggelse och är underbyggd med garage, vilket kräver omfattande sprängningsarbeten. Gårdsrum byggs allt oftare på bjälklag vilket begränsar möjligheten till att ta tillvara bostadsnära naturpartier.

Bergen vid planområdet ingår som del i ett större geografiskt sammanhang där bergsformationer karaktäriserar hela Stockholms sprickdalslandskap. Det synliga berget i staden är en ändlig resurs och när det tagits bort kan åtgärden inte göras

ogjord. De olika typerna av bergsformationer som förekommer vid projektområdena har ett mycket högt miljöskapande värde, men även ett stadsbyggnadshistoriskt värde, samhällshistoriskt värde och ett sällsynthetsvärde.

6. Känslighets- och tålighetsanalys

Analysmetod

Analysen av områdets känslighet och tålighet utgår från och grundas i dess kulturhistoriska värde. Ett övergripande syfte med föreliggande analys är dels att redovisa områdets kulturhistoriska värde, dels att bedöma områdets känslighet och tålighet avseende ändringar och tillägg. Här ställs värden mot varandra och prioriteringar görs. Ut faller bedömningar om var och i vilken omfattning åtgärder kan vidtas utan att stora kulturhistoriska värden påverkas negativt.

Analysen av det kulturhistoriska värdet och bedömningen av känslighet och tålighet är alltså intimt sammankopplade. Men vid en jämförelse mellan kulturhistoriskt värde och känslighet/tålighet kan utfallet skilja sig. Det beror på att landskap eller bebyggda områden inte bedöms som enskilda objekt utan som ingående delar i en sammantagen kulturmiljö, en aspekt som kan förbises vid bedömning av det kulturhistoriska värdet hos ett enskilt objekt.

Analysen är tänkt att fungera som stöd vid planering i syfte att i möjligaste mån integrera befintliga kulturhistoriska kvaliteter i ett område som står inför en genomgripande omvandling. Underlaget presenterar prioriteringar och kan därigenom vara till nytta då avvägningar mellan olika intressen görs i planprocessen.

Bedömning i tre nivåer

Tåligt för ändring

Vissa delar inom utredningsområdet har bedömts vara *tåliga för ändringar*. Här kan mer fritt hållna ändringar och tillägg i bebyggelsemiljön prövas.

Känsligt för ändring

Andra delar har bedömts vara *känsliga för ändringar*. Denna tillskrivna känslighet signalerar att mer eller mindre omfattande förändringar kan göras men utifrån vissa givna förutsättningar d.v.s. utföras med varsamhet. Inom de känsliga partierna finns kulturhistoriska kvaliteter att beakta för att vid utveckling kunna uppnå en god helhetsverkan. De givna förutsättningarna varierar inom de känsliga partierna, vilket avspeglas i analysen av dessa delområden.

Hög känslighet för ändring

Hög känslighet för ändringar innebär att återhållsamhet bör iakttas. Även dessa delar med hög känslighet kan utvecklas, men utvecklingen bör göras på respektive partiets villkor för att undvika att värdebärande karaktärer och strukturer påverkas negativt. Ännu bättre blir det om den nya utvecklingen kan förstärka och levandegöra dessa värden.

Fördjupad känslighetsanalys

I kapitel 3 *Kulturhistoriska förutsättningar* (sid. 11) redovisas en analyskarta för platsens känslighet och tålighet som kommer från Nyréns kulturmiljöutredning för Hagsätra-Rågsved (2017). Kartan gjordes som en översiktlig sammanställning av ett omfattande geografiskt område. För mer detaljerad information om metodik, omfattning och övergripande principer hänvisas till denna utredning.

En fördjupning av känslighetsanalysens karta från 2017 hade hittills inte gjorts för aktuellt planområde. Kartan, som presenteras på nästkommande sida, är baserad på den aktuella utredningens fördjupning. Delar av kvartersmarken värderas också, vilket inte var fallet i den ursprungliga utredningen.

Analys av känslighet - tålighet

Numreringen hänvisar till kartan på nästkommande sida.

1. Fastigheten Blixtlåset 1 (1)

Bedömning: Tålig för ändringar, inklusive dess bebyggelse. Detta på grund av följande resonemang.

- Hagsätras och Rågsveds verksamheter är oftast belägna på mer trafikstörda platser eller på platser med sämre markförhållanden. De är av begränsad betydelse som lokala arbetsplatser och deras tillkomst har inte varit en bärande ursprunglig stadsplaneringstanke.
- Blixtlåsets befintliga byggnad är en representant av denna funktionsblandning, vilken har präglat Hagsätra-Rågsved sedan det sena 1960-talet. Den låga byggnadshöjden är karaktäristisk för den verksamhetsbebyggelse som uppfördes utspridd inom Hagsätra-Rågsved. Men sedan gul-klassningen (se sid. 5) har byggnaden genomgått förändringar som kraftigt har försvagat byggnadens kulturhistoriska värde.
- Fastigheten gränsar direkt till Hagdalens parkstruktur, vilket innebär en skarp övergång till terrängdelar med bedömning hög känslighet för ändringar.

6. Fördjupning - Känslighets- och tålighetsanalys

2. Hagdalens öppna parktytor (2) ■

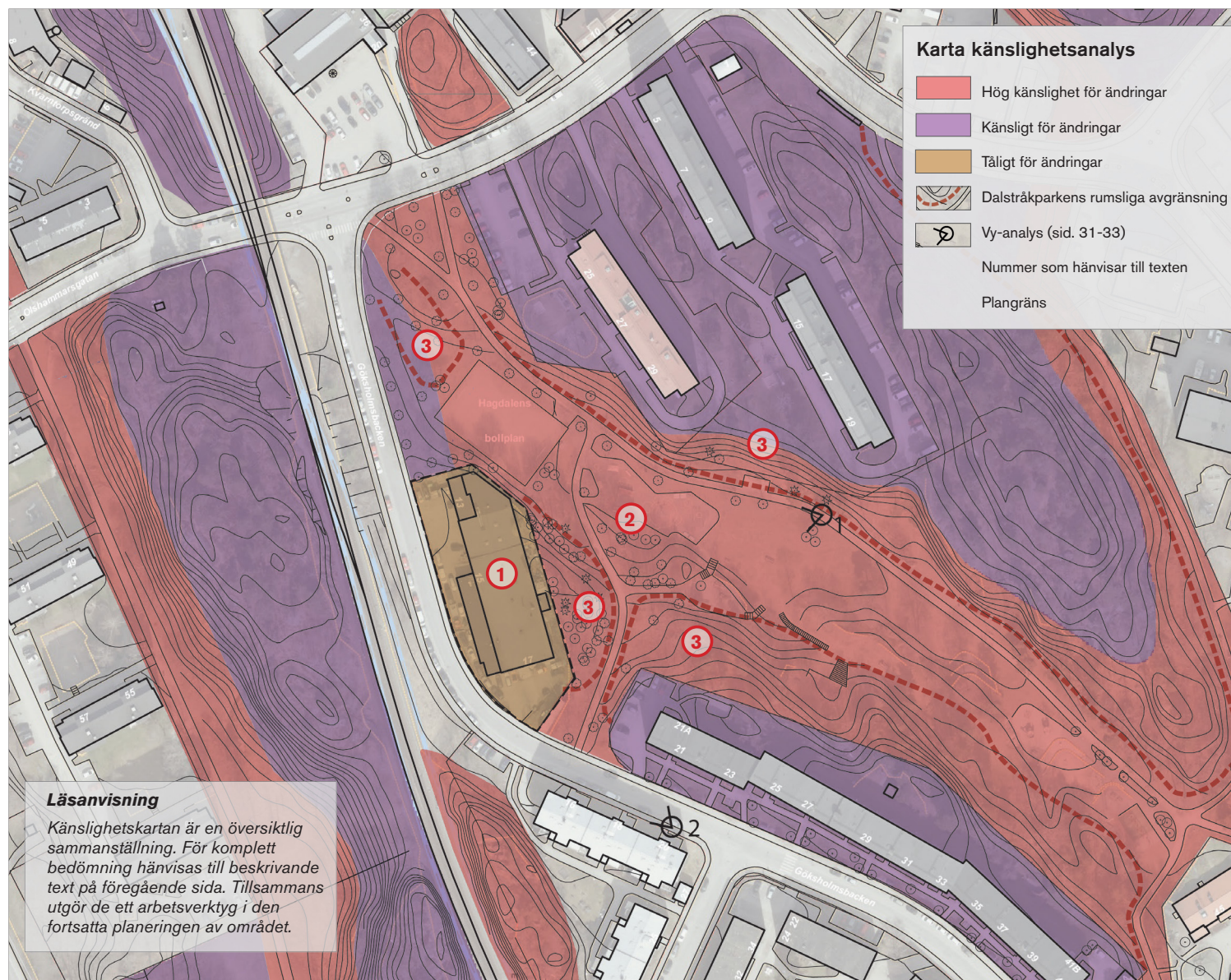
Bedömning: Hög känslighet för förändring.

- Dessa öppna parktytor utgör en viktig komponent av den ursprungliga stadsplaneringen och består fortfarande av anlagda parktytor. Dalstråkets låglänta delar förädlades till den sammanhängande parkstrukturen Hagdalen. Även i sydöst, intill planområdet, finns bevarad naturmark som ingår i parkens inramning.
- De omsorgsfullt utformade lekytorna, stenmurarna och trapporna tillhör – tillsammans med bevarade bergspartier och äldre träd – till stor del den ursprungliga parkens utformning och bidrar avsevärt till dess kulturhistoriska värde.

3. Bevarade naturpartier med ursprunglig vegetation (3) ■ ■

Bedömning: Hög känslighet för förändring, delvis känslig för förändring.

- De bevarade naturpartierna, i kombination med bakomliggande bostadsbebyggelse, ramar in dalstråksparken Hagdalen. Det medför att dessa naturpartier, tillsammans med bevarade solitära träd, utgör viktiga komponenter av den ursprungliga stadsplaneringen.
- Dessa naturpartier vittnar också om agrarepoken, där området mestadels var skogsbeklätt.

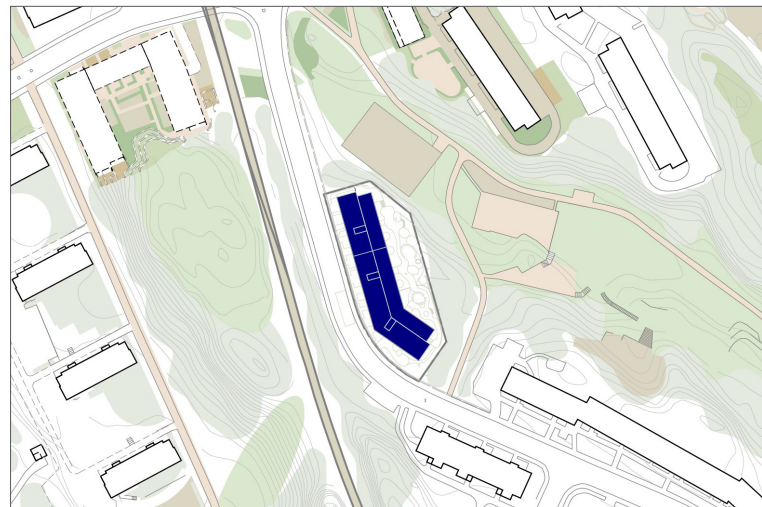
7. Beskrivning av planförslaget

Planområdet

Planområdet med fastigheten Blixtlåset 1 är beläget mellan Gökholmsbacken och Hagdalens dalstråpark, strax söder om Hagsätra centrum. Planförslaget syftar till att möjliggöra ca 85 nya bostäder med lokal i bottenvåning.

Närliggande bebyggelse längs Gökholmsbacken förhåller sig till landskapets struktur och topografi genom dess nedtrappande våningshöjder där terrängen viker undan. Bebyggelsens orientering följer gatan. Gatan har en grön karaktär på grund av förgårdsmarken på båda sidor.

Terrängen på fastigheten Blixtlåset 1 viker undan från söder till norr. På norra delen av fastigheten förekommer berg i dagen. I dagsläget är marken kring fastighetens befintliga byggnad till största delen hårdgjord.

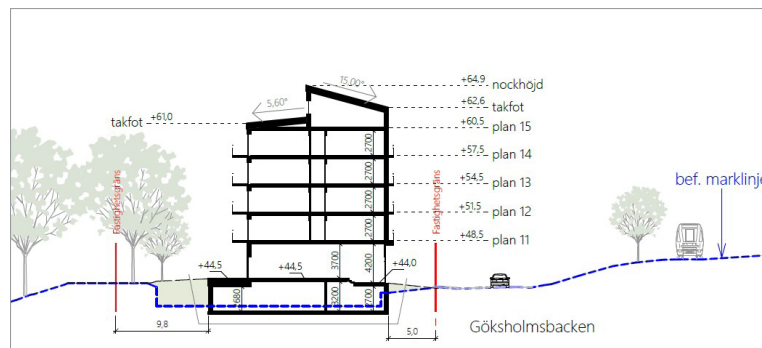

Situationsplan (260422). Källa: Belatchew

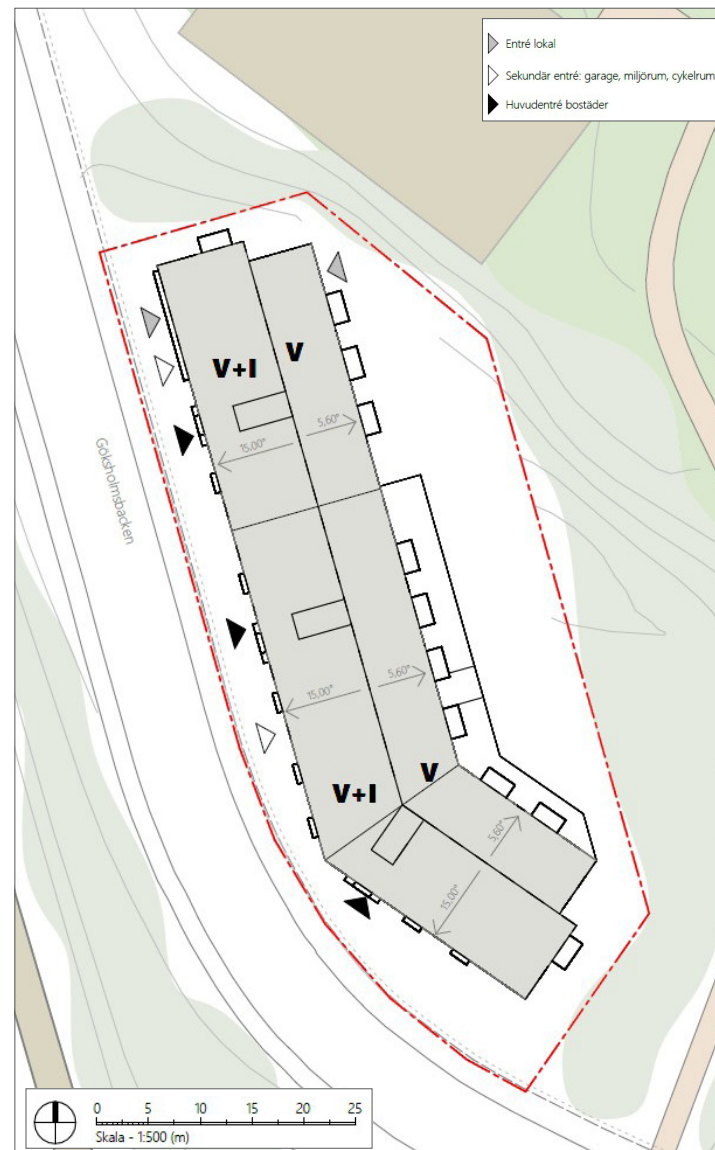
Föreslagen byggnad i plan

Föreslagen byggnad uppförs som en bostadslamell förlagd i nordsydlig riktning, där en vinkeldel i söder vilken följer Gökholmsbackens svaga krök mot öster.

Entréer och garageport förläggs mot Gökholmsbacken. Utmed östra sidan, mot Hagdalsparken, planeras en bostadsgård.

Sektion genom trapphus TRH2 (260422). Källa: Belatchew

Situationsplan (260422). Källa: Belatchew

7. Beskrivning av förslaget

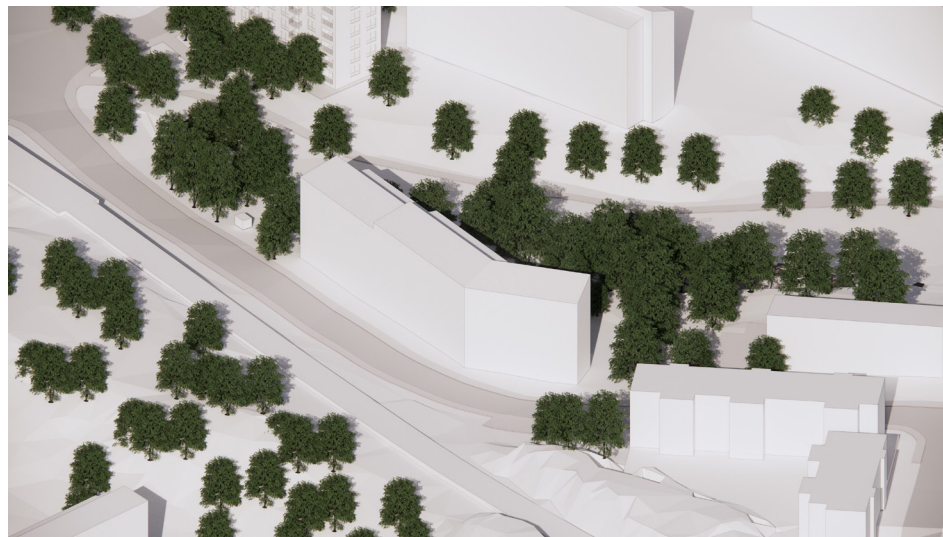
Byggnadsvolymen

Föreslagen byggnad uppförs som en lamell på 5+1 våningar samt källare. Lamellen utformas med en trappning vilken följer terrängen som viker undan från söder till norr.

Taket utformas som ett sadeltak med förskjuten taknock. Genom detta är högsta våningsplanet förlagt mot Gökholmsbacken, med indrag mot Hagdalsparken.

Arkitektonisk gestaltning

Kommer att kompletteras efter samråd.

Volymdiagram, mot norr (260421). Källa: Belatchew

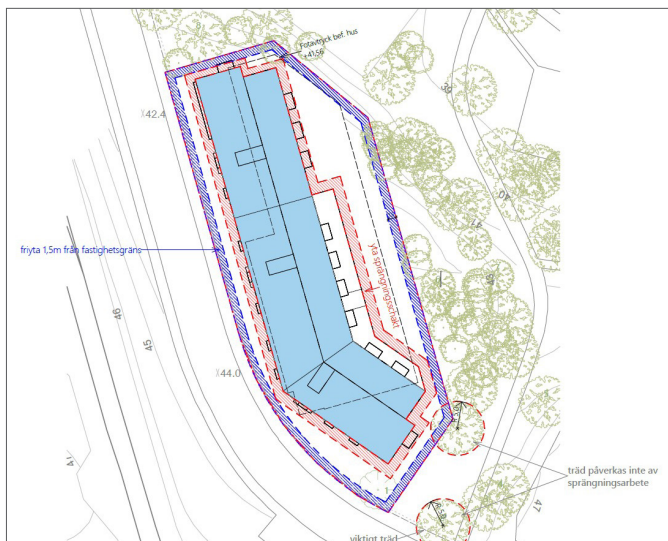
Gatuelevation (260421)

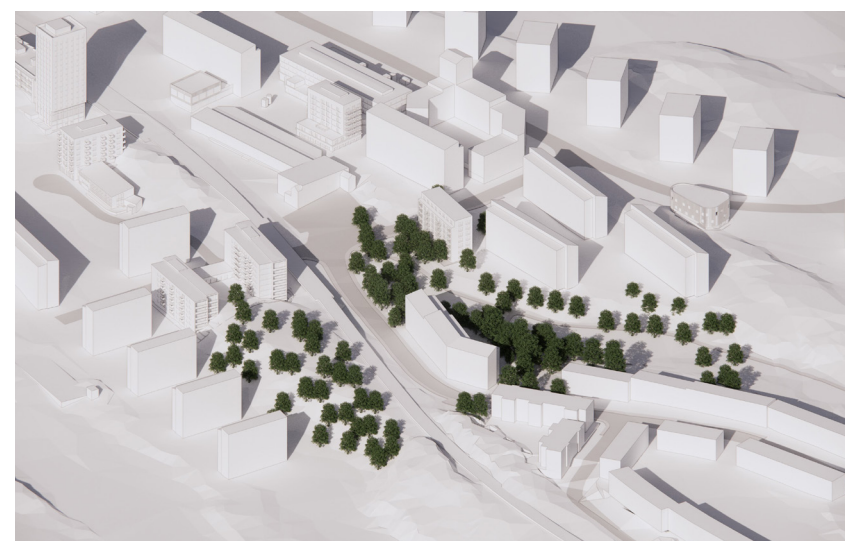
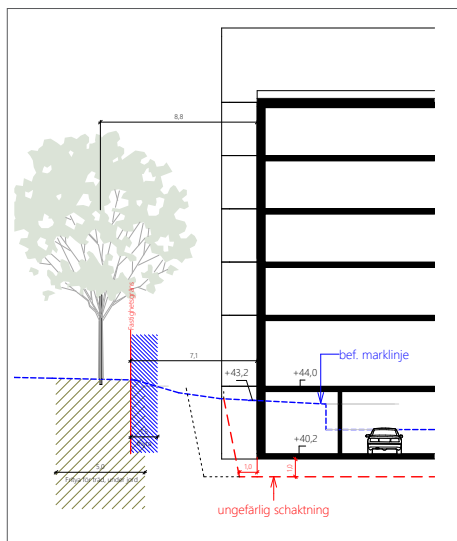
Parkelevation (260421)

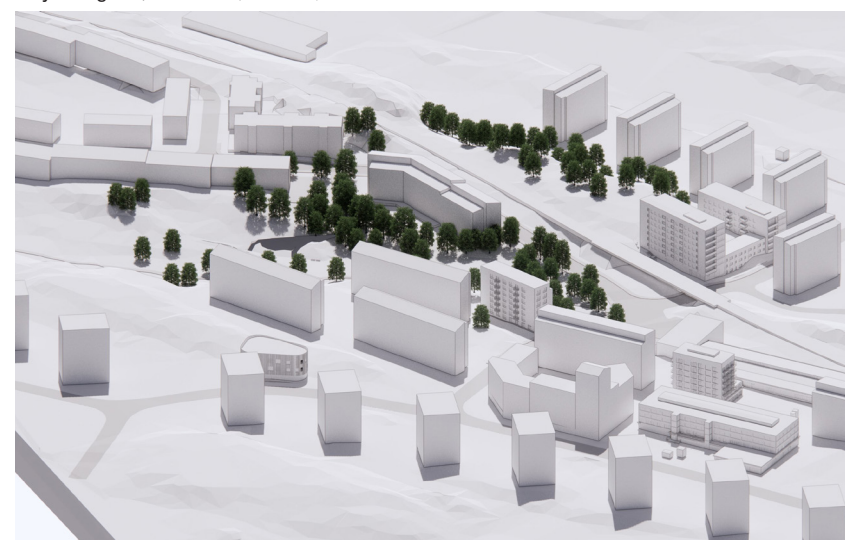
7. Beskrivning av förslaget

Situationsplan, utredning sprängningsschakt (260421). Källa: Belatchew

Volymdiagram, mot norr (260421). Källa: Belatchew

Volymdiagram, mot söder (260421). Källa: Belatchew

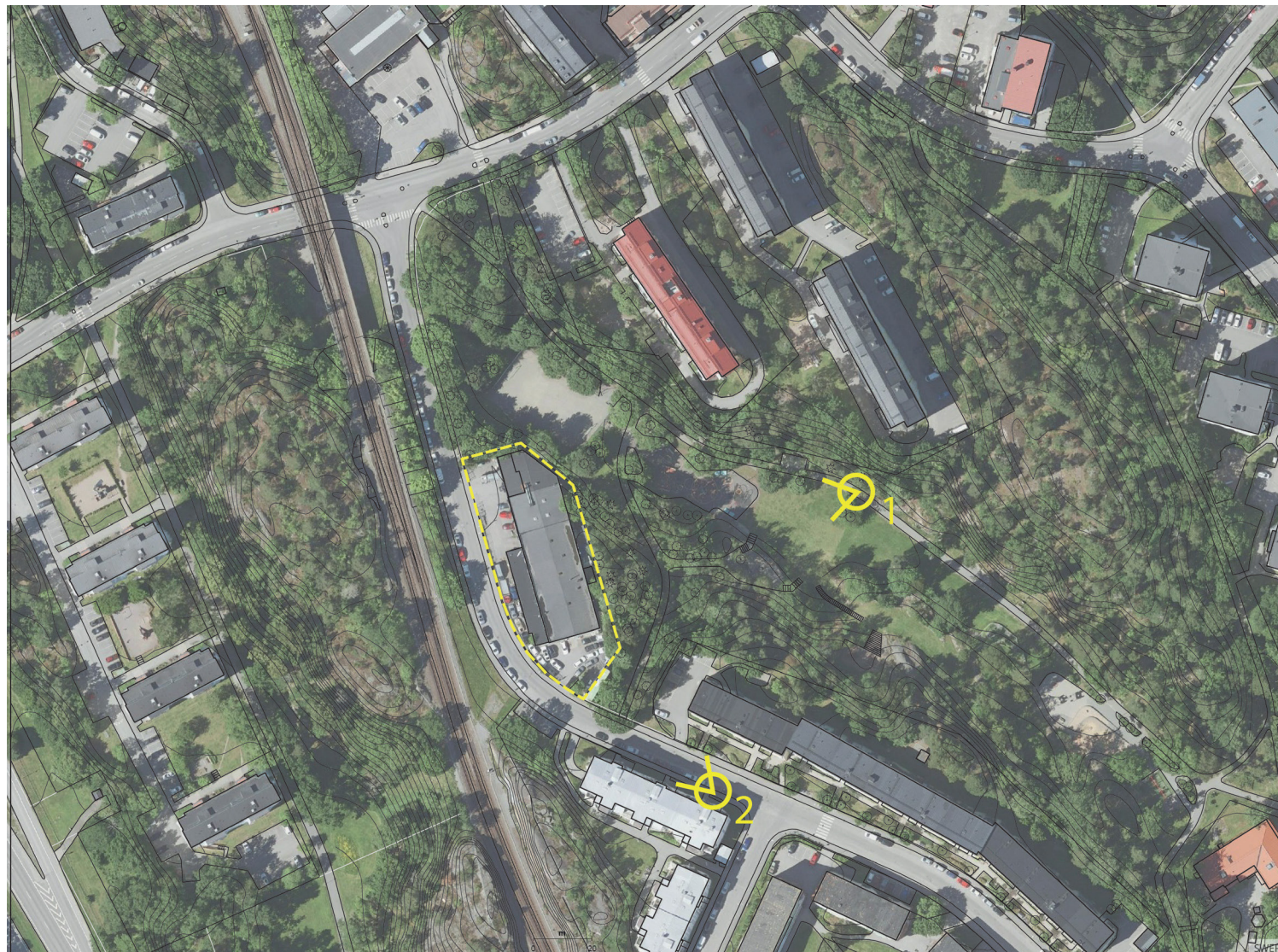
8. Konsekvensanalys - Vystudie

Vykarta

För att bedöma projektområdets rumsliga förhållande till den omgivande stads- och landskapsstrukturen analyseras två vyer. Vyerna bedöms vara särskilt betydelsefulla för upplevelsen av det kulturhistoriska värdet. Urvalet av vyer har även styrts av att vypunkterna ska vara välfrekventerade av allmänheten.

Bedömningen av hur och i vilken utsträckning planförslaget påverkar områdets kulturhistoriskt värdefulla miljö och omgivning kommer i stor utsträckning att avgöras av vad som händer i dessa vyer.

I verkligheten upplevs kulturmiljön inte statistiskt som i vybilderna men oftast i en rörelse utmed ett stråk med flera utblickar och siktlinjer. De utvalda vyerna ska därför ses som representanter för viktiga utsiktsplatser och även för promenader, sett i relation till planförslagets läge i stadsbilden.

8. Konsekvensanalys - Vystudie

Kv Låsfjädern 1

Kv Billåset 1

Kv Blixtlåset 1

Kv Fjäderlåset 1

8. Konsekvensanalys - Vystudie

Vy 1 från Hagdalens park

Beskrivning av vyns stadsbild

Vyn är tagen från Hagdalens parkstråk i riktning mot väster. Till vänster i bild går det att skönja bostadslamellen på Låsfjädern 1, centralt i bild skymtar den låga verksamhetsbyggnaden på Blixtlåset 1 och till höger i bild syns gaveln av den höga bostadslamellen på Fjärrlåset 1.

För förtydligande är befintlig bebyggelse markerad med gula linjer.

Kulturhistoriska värdebärare

- Den öppna rumsligheten med parkstråk och aktivitetsytor som resultat av 1950-talets omvandling av en skogbevuxen dalgång till dalstråkspark.
- De markanta bevarade partierna med berg-i-dagen och den integrerade parkgestaltningen som anpassar sig efter platsens naturliga nivåskillnader.
- Den gröna kransen av bevarade naturpartier med äldre träd runt Hagdalens öppna parkstråk.
- Befintliga byggnaders placering bakom de kringliggande naturpartierna, vilket gör att Hagdalens dalstråkspark upplevs som en park med grön inramning.
- Till höger i bild skymtar ett av de höga skivhusen på Fjäderlåset 1, vilken skjuter in med gaveln i Hagdalens parkmiljö. De gulputsade fasaderna har en repetitiv fönster- och balkongsättning och taket utformas som ett sadeltak med förskjuten taknock vilket ger en skulptural effekt högt över trädtopparna. Detta är en karaktäristisk gestaltning för skivhusen i närområdet.
- Verksamhetsbyggnaden som har varit på plats sedan 1960-talet.

Analys av förslaget påverkan på vyn

- Parkrummet bevaras. Genom den nya byggnadsvolym som tillförs utanför den gröna kransen blir parkens inramning mer markant och parkrummet blir mer omslutet.
- Placeringen av föreslagen byggnad följer såväl topografin som gatunätets riktning på ett sätt som anknyter till den befintliga bebyggelsens placering, t.ex. till grannkvarteret Låsfjädern 1.
- Föreslagen volym förstärker upplevelsen av att parkstråkets orientering leder mot Hagsätra centrum (till höger i bild).
- Föreslagen volym håller sig under trädtopparna, vilket medför att parkens gröna krans dominerar även i fortsättningen. Vyn utgör en vinterbild, under växtsäsongen kommer den gröna kransen vara betydligt tätare och därmed dölja bakomliggande bebyggelse i högre grad.
- Planförslaget innebär att dess östra fasad placeras ca 8 meter längre västerut än befintlig byggnad. Detta möjliggör en bostadsgård utmed östra sidan, vilket skapar distans till idrottsplanen (och dess staket) och bidrar troligen även till möjligheten att behålla bergspartierna som finns utmed östra sidan. I och med detta minskar risken för privatisering av parken.
- Föreslagen byggnadshöjd skiljer sig inte avsevärt i förhållande till närliggande befintlig bebyggelse. Men den blir heller ej underordnad.

- Planförslaget möjliggör att befintlig byggnads baksida, som saknar kvalitet, ersätts med en levande fasad och en gestaltad övergång från bostadsgård till parkmiljön.

8. Konsekvensanalys - Vystudie

8. Konsekvensanalys - Vystudie

Vy 2 från Gökholmsbacken

Beskrivning av vyns stadsbild

Till vänster syns Kv Billåset 1, uppförd under 2000-talet, till höger syns Kv Låsfjäders 1, uppförd under 1960-talet. I fonden, bakom tunnelbanans spårvall, syns skivhusen utmed Huddingevägen (kv Stubbneken 1).

Kulturhistoriska värdebärare

- Mitt i bild annonseras en entré till Hagdalsparken genom ett flertal större och äldre trädvolymmer.
- Den befintliga lamellens skala och byggnadshöjd (till höger i bild) utmed Gökholms-backen, uppförd på fyra till fem våningsplan. Volymen utgörs av fyra sammanbyggda lameller som genom trappningar och lägesförskjutningar anpassar sig efter såväl topografin som efter Gökholmsbackens krök. Detta tillsammans med den arkitektoniska gestaltningen – den flacka takutformningen, de ljusa putskulörerna och den enkla fasadutformningen med repetitiv fönstersättning – är karaktäristisk för utformning av bostadslameller i Hagsätra-Rågsved under 1950-60-talet.
- Den gestaltade rymliga förgårdsmarken, framförallt längs gatans högra sida.

Analys av förslagets påverkan på vyn

- Trots skillnaden i våningsantal mellan befintlig bostadslamell på Låsfjäders 1 och föreslagen volym på Blixtlåset 1 så medför inte planförslaget en upplevelse av någon kontrasterande skal- eller höjdskillnad i detta vymontage.
- Förslaget medför i den här vyn en viss komplexitet, med vinklar, indragningar, höjdskillnader och många hörn.
- Förslagets indragna gavel och förskjutning medför ett avsteg jämfört med närliggande lamells mer enkla modernistiska språk (Låsfjäders 1). Utformningen anknyter delvis till Hagsättras närliggande bostäder som är mer karaktäristisk för skivhusen i Hagsätra (se vy 1).
- Den föreslagna förgårdsmarken syns inte i vyn, men blir betydligt grundare jämfört med lamellens förgårdsmark.

9. Sammanvägd bedömning och rekommendationer

Konsekvenser för kulturmiljö

Platsen där planförslaget är planerat

Planförslaget ligger på mark som bedöms vara tålig för ändring. Den föreslagna exploateringen görs inte på bekostnad av den närliggande parkytan, eftersom fastighetens mark i dagsläget redan är bebyggd och hårdgjord.

Byggnaden som rivs har sitt största värde i sin ursprungsfunktion som verksamhetsbyggnad. Detta är ett kulturhistoriskt värde som går förlorat, vilket kan accepteras på grund av att den nya funktionen förstärker parkens kvalitéer.

Den befintliga byggnaden på Blixtlåset har genomgått så stora förändringar att det har minskat dess kulturhistoriska värdet. Rivningen bedöms därför inte medföra en stor förlust.

Trots planerade sprängningar möjliggör planförslaget ett bevarande av det närmast närliggande värdefulla naturpartiet direkt öster om planområdet, vilket är positivt.

Den föreslagna förgårdsmarken kommer att vara grundare jämfört med många ursprungliga förgårdsmarksytor i Hagsätra-Rågsved, vilket visas i vy 2 för kv Låsfjädern 1. Den gröna spårullen mitt emot föreslagen byggnad kan dock kompensera för detta.

Övergripande, plan- och parkstruktur

Det är platsens kulturhistoriska värde i det större rumsliga sammanhanget som är mest relevant.

Planområdet gränsar direkt mot dalstråksparken Hagdalen, vilken har en historisk kontinuitet som går tillbaka till 1950-talet då den planerades. Planförslagets placering i kanten av dalstråksparkens landskapsrum gör att upplevelsen av parken ändras något, vilket dock inte medför någon negativ konsekvens.

Förslagets volym i kanten av dalstråket kommer på grund av dess placering och betydande takhöjd att upplevas från längre håll. Framförallt sett från sydost får parken en mer kraftig inramning, vilket dock bedöms som positivt.

Vid ett genomförande av planförslaget bedöms att modernismens stadsplaneringsidé fortfarande kommer att vara avläsbar: en sammanhållen enhet i planstruktur, arkitektur och behandling av landskapet. De närliggande fyra-våningslameller följer landskapets nordvästliga-sydostliga orientering och förslaget anknyter till detta. De långa siktlinjerna genom parken kommer även i fortsättningen att ha naturen som fond.

Byggnadens föreslagna fotavtryck kan avläsas som ett resultat av ett genomtänkt möte med kringliggande befintlig bebyggelse och landskapets struktur, vilket bedöms få positiva konsekvenser för förslagets anknytning till de rådande stadsplaneringsprinciperna.

Typologi och skala

Förslaget introducerar, genom sitt våningsantal på 5+1 våningar, en ny skala utmed södra kanten av parkstråket. Dess volym och takhöjd medför ett avsteg jämfört med närmast liggande bebyggelse. På grund av förslagets indragna högsta våning mot Hagdalsparken upplevs detta dock inte som ett skalkrock, sett från parksidan.

Att skalan är något större jämfört med närliggande lamell (kv Låsfjädern 1), bidrar till den ursprungliga planeringsidén, där byggnadshöjder ökar mot centrumanläggningen.

Hagsätra är en välbevarad stadsdel med bebyggelse ordnad i sammanhållna grupper och med få sentida förtätningar. Detta innebär att nya tillskott i bebyggelsestrukturen blir relativt märkbara i stadsbilden. Förslagets typologi söker anknyta både till de närliggande lamellhusen och till de högre skivhusen på andra sidan Hagdalen och i Hagsätra centrum. Sammantaget innebär detta att en hybrid typologi introduceras, vilken avviker från den närmaste bebyggelsestrukturen. Detta bedöms skapa en viss kontrast i relation till den omgivande bebyggelsen.

9. Sammanvägd bedömning och rekommendationer

Sammanvägd bedömning

- Planförslaget medför begränsade kulturhistoriska konsekvenser vad gäller upplevelsen av topografin och vegetationen inom planområdet.
- Platsens kulturhistoriska värde är i första hand kopplat till det större rumsliga sammanhanget och dess bidrag till läsbarheten av områdets historiska struktur. Bedömningen är att dessa värden i huvudsak kan bibehållas, då de övergripande strukturer och samband som bär värdet inte påverkas i någon avgörande grad.
- Det närliggande naturpartiet med berg-i-dagen och äldre träd, som är en viktig komponent av Hagdalsparken, ligger direkt intill planområdet. Det påverkas inte av planförslaget, vilket är positivt.
- Förslaget passar väl in i den modernistiska planstrukturen. Den befintliga stadsplaneringen inklusive Hagdalens parkstruktur kommer inte att påverkas negativt av den föreslagna volymen.
- Att en verksamhetsbyggnad med begränsat kulturhistoriskt värde ersätts av ett nytt bostadshus bedöms vara positivt för den angränsande parkmiljön. Åtgärden kan bidra till ökad närvaro och aktivitet i området och därigenom till att ytterligare levandegöra Hagdalens parkstruktur, vilket bedöms som positivt.
- Den föreslagna byggnadsvolymen introducerar, genom sin hybrid av byggnadstypologier, en ökad komplexitet i platsens bebyggelsestruktur. Detta medför ett avsteg i förhållande till den närmast intilliggande kulturhistoriskt värdefulla bostadslamellen, vilket bedöms som en marginell negativ konsekvens.

Rekommendationer

- Äldre bevarade träd har ett betydande kulturhistoriskt värde då de ökar förståelsen för områdets historia (se även sid. 21). Av den anledning är det viktigt att arbeta för att äldre träd – framförallt tallar och ekar – bevaras i största möjliga utsträckning. Det gäller framförallt för det närliggande naturpartiet. Generellt gäller att inga träd på allmän platsmark får påverkas om inte staden och byggaktör kommit överens om detta.
- Övergången mellan föreslagen bostadsgård och Hagdalsparkens anslutande naturparti bör gestaltas omsorgsfullt, också för att undvika en privatisering av Hagdalsparken.
- Det är viktigt att värdet av naturmarken som skydd mellan bostadsbebyggelse och park beaktas av staden även efter att byggnation sker då förfrågningar om fällning av träd och utgelsning av naturmarken skulle kunna uppkomma som ett resultat av bostadsetablering.
- En mer detaljerad fasadgestaltning och landskapsgestaltning har inte funnits tillgängliga under framtagandet av denna konsekvensanalys. Vid den fortsatta gestaltningen av föreslagen byggnad rekommenderas att eftersträva en viss enkelhet i volym- och fasaduttryck, som anknyter till närmast liggande lamellen i kv Låsfjädern 1. Bedömningen kommer att kompletteras under fortsättningen av planprocessen.

Källor

Websidor

- Bebyggelseregistret: <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/sok/search.raa>
- Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering: <https://stadsmuseet.stockholm.se/om-hus2/klassificering-och-k-markning/stadsmuseets-kulturhistoriska-klassificering/>
- Stockholm stad DP map: http://kartor.stockholm.se/bios/dpwebmap/cust_sth/sbk/sthlm_sse/DPWebMap.html
- Lantmäteriet: <https://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>
- Digitala stadsmuseet: <http://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/>
- SGU: http://apps.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html

Arkiv

- Bygglövsarkiv Stockholms stad
- Stadsarkivet Stockholms stad
- Stockholms stads parkarkiv

Rapporter

- Nyréns arkitektkontor (2017), Hagsätra och Rågsved, Kulturmiljöanalys, Nyréns arkitektkontor.
- Stockholms stad (2020), Stockholms byggnadsordning. Stockholms stad.
- Stockholms stad (2016), Parkprogram Enskede - Årsta - Vantör, del 2
- Westerdahl, Maria (2021), Tallen som förortens och Skogskyrkogårdens ryggrad. Kulturhistoriska värden och skötselproblematik. Bulletin för trädgårdshistorisk forskning, 2021 nr 33-34 (sid. 6-9).

Gällande plandokument

- Stockholms stad, SBK (2024), Startpromemoria för planläggning av Blixtlåset 1 i stadsdelen Hagsätra (65 bostäder).

